

เอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องการศึกษาลักษณะที่แสดงความคิดสร้างสรรค์ในหนังสืออ่านสนุกสำหรับเด็กที่ตีพิมพ์ในปีพุทธศักราช 2530 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในหัวข้อต่อไปนี้คือ

ความคิดสร้างสรรค์

1. ความหมายของความคิดสร้างสรรค์
2. ประโยชน์ของความคิดสร้างสรรค์
3. คุณสมบัติของผู้มีความคิดสร้างสรรค์
- × 4. พัฒนาการของความคิดสร้างสรรค์ของเด็กวัยประถมศึกษา
5. การพัฒนาและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
  - 5.1 ปัจจัยที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
  - 5.2 วิธีส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
  - 5.3 การส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของบิดามารดา
6. เทคนิคที่สามารถนำมาใช้เพื่อฝึกฝนความคิดสร้างสรรค์
7. กิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
8. อุปสรรคของการคิดอย่างสร้างสรรค์

หนังสือสำหรับเด็ก

1. ความหมายของหนังสืออ่านสำหรับเด็ก
2. ประเภทของหนังสืออ่านสำหรับเด็ก
3. ประโยชน์ของหนังสือเด็ก
4. ความต้องการและความสนใจของเด็ก
5. การประกวดหนังสืออ่านสำหรับเด็ก
6. การวิเคราะห์หนังสือสำหรับเด็ก

ความคิดสร้างสรรค์

ความหมายของความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์ (creative thinking) มีผู้ให้ความหมายสำหรับคำว่าความคิดสร้างสรรค์ไว้หลายท่าน และกล่าวไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

กิลฟอร์ด (Guilford 1967:138) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ เป็นความสามารถทางสมองในการคิดหลายทิศทาง ซึ่งมีองค์ประกอบความสามารถในการคิดริเริ่ม ความคล่องในการคิด ความยืดหยุ่นในการคิด และความสามารถในการแต่งเติมและให้คำอธิบายใหม่ที่เป็นการคิดตามหลักเหตุผล เพื่อหาคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียว แต่องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของความคิดสร้างสรรค์ก็คือ ความคิดริเริ่ม นอกจากนี้ กิลฟอร์ด ยังเชื่อว่า ความคิดสร้างสรรค์ไม่ใช่พรสวรรค์พิเศษที่บุคคลมี แต่เป็นคุณสมบัติที่มีอยู่ในตัวบุคคล ซึ่งมีมากน้อยไม่เท่ากันและบุคคลสามารถแสดงความคิดสร้างสรรค์ออกมาในระดับต่าง ๆ กัน

ทอแรนซ์ (Torrance 1963:47) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์คือ ความสามารถของบุคคลในการคิดแก้ปัญหา ด้วยการคิดอย่างลึกซึ้งที่นอกเหนือไปจากลำดับขั้นของการคิดอย่างปกติธรรมดาเป็นลักษณะภายในของบุคคลที่จะคิดหลายแง่หลายมุมประสมประสานกัน จนได้ผลผลิตใหม่ที่ถูกต้องสมบูรณ์ประกอบด้วยกระบวนการของการคิด 4 ขั้นตอนดังนี้

1. กระบวนการของการรู้สึกว่ามีปัญหาเกิดขึ้น (sensing problem)
2. กระบวนการของการคาดคะเน หรือการสร้างสมมุติฐานเกี่ยวกับปัญหานั้นขึ้นมา (formulating hypothesis)
3. กระบวนการของการทดสอบ การคาดคะเนหรือทดสอบสมมุติฐานนั้น (testing guesses)
4. กระบวนการสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจ (communicating the results)

รอสแมน (Rossman อ้างถึงใน รังสิมา ศิริฤกษ์พิพัฒน์ 2522:13) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถในการแก้ปัญหาของบุคคล โดยการแก้ปัญหานั้นมีขั้นตอนดังนี้

1. สำรวจความต้องการและปัญหาต่าง ๆ
2. กำหนดปัญหา
3. สำรวจข้อมูลต่าง ๆ เพื่อจะใช้ในการแก้ปัญหา

4. สร้างและค้นวิธีการแก้ปัญหา
5. สำนวญวิธีการแก้ปัญหาที่คิดว่าดีที่สุด หรือ เป็นวิธีที่แปลกใหม่ที่สุด
6. พยายามสร้างแนวความคิดใหม่ ๆ ขึ้นมาอีก
7. ทดสอบแนวความคิดใหม่แล้วใช้แนวความคิดนั้นในการแก้ปัญหา

วอลลาซ และ โคแกน (Wallach and Kogan 1965:43 อ้างถึงใน วรรณิกา เพ็ญศรี 2528:12) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์หมายถึง ความสามารถที่จะโยงสัมพันธ์ (association) กล่าวคือ เมื่อระลึกถึงสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ก็ เป็นสะพานช่วยให้ระลึกถึงสิ่งอื่นที่มีความสัมพันธ์กันต่อไปอีก

บาร์ทเลทท์ (Bartlett อ้างถึงใน รังสิมา ศิริฤกษ์พิพัฒน์ 2522:12) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นการแสวงหาความคิดใหม่ ๆ คือ การที่บุคคลสามารถแยกแนวความคิดออกจากความคิดหลัก แล้วนำแนวความคิดนั้นมาแตกเป็นแนวความคิดย่อย ๆ จากความคิดย่อย ๆ นี้จะเลือกความคิดย่อยที่ดีที่สุดเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา และการที่บุคคลสามารถเลือกแนวทางที่ดีที่สุดได้นั้น จะต้องอาศัยประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่ได้รับมาช่วยด้วย

เกตเซลส์ และ แจคสัน (Getzels and Jackson 1962:155-156) ให้ความหมายว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นลักษณะการคิดที่หาคำตอบหลาย ๆ คำตอบเพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้า ซึ่งมักจะเกิดขึ้นกับบุคคลที่มีอิสระในการตอบสนอง จึงจะเกิดความคิดสร้างสรรค์ได้มาก

ซิมสัน (Simpson อ้างถึงใน รังสิมา ศิริฤกษ์พิพัฒน์ 2522:12) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง การริเริ่มที่บุคคลแสดงออกด้วยความสามารถอันเกิดจากแนวความคิด หรือ กำลังความคิดทั้งหมดที่มีอยู่ ซึ่งแนวความคิดเหล่านี้จะแตกต่างไปจากแนวความคิดธรรมดา ๆ หรือ แนวความคิดที่เป็นแบบแผนอยู่แล้วใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาต่าง ๆ

ฟรอม (Fromm:1963 อ้างถึงใน อารี รังสินันท์ 2529:4) ได้อธิบายว่า ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะสังเกตเห็น รับรู้ เข้าใจ และมีปฏิกิริยาตอบสนองด้วยหรือที่ว่า "Creativity is the ability to see or to aware and to respond." ตัวอย่างเช่น คนที่มองเห็นความสวยงามของดอกไม้ ก็จะเกิดความรู้สึกซาบซึ้งในความงาม และมีปฏิกิริยาโต้ตอบกล่าวว้าวาจาเป็นคำชมและเขียนเป็นคำประพันธ์หรือเขียนเป็นภาพขึ้น นั่นก็หมายความว่า เมื่อเกิดแรงคลาใจจากการรับรู้ ก็หาทางตอบสนองด้วยความพยายามให้เกิดงานหรือ

ผลผลิตขึ้น ดังเช่นบรรดานักประดิษฐ์ทั้งหลาย นิวตัน เห็นผลแอปเปิ้ลหล่นก็คิดเรื่องแรงดึงดูดเข้าสู่ศูนย์กลางได้ เจมส์วัตต์ เห็นไอน้ำทำให้ฝาภาหุเดือดก็ทำให้คิดเครื่องจักรไอน้ำได้สำเร็จ เป็นต้น

โลแกน และ โลแกน (Logan and Logan 1971:3-11 อ้างถึงใน ชูจิต ตันอรธนาวิน 2528:6-7) รวบรวมความหมายของความคิดสร้างสรรค์ และสรุปเป็น 5 แนวทางคือ

1. ความหมายในแง่ของความคิดริเริ่มใหม่ ๆ ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความคิดริเริ่มที่แปลกใหม่ แม้จะคล้ายคลึงกับสิ่งที่มีผู้คิดไว้แล้ว แต่มีองค์ประกอบใหม่บางอย่างที่ต่างไปจากเดิม และผู้คิดคิดขึ้นมาได้อย่างฉับพลันโดยที่สิ่งนั้นเป็นสิ่งใหม่สำหรับตัวผู้คิดเอง ก็จัดว่าเป็นความคิดสร้างสรรค์ สิ่งที่เกิดขึ้นมาได้นั้นจะต้องเป็นประโยชน์และเป็นที่พอใจของคนอื่น ๆ ด้วย

2. ความหมายในแง่ของการเปรียบเทียบความคิดธรรมดา ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง การคิดสิ่งใหม่ ๆ โดยคิดในแง่มุมที่แปลกใหม่ และใช้จินตนาการหรือวิธีการใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหา ผู้มีความคิดสร้างสรรค์จะคิดแก้ปัญหาจากประสบการณ์และความสามารถของตนเอง ในขณะที่คนอื่น ๆ จะเห็นคล้ายตามความคิดที่ผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญคิดเอาไว้แล้ว โดยไม่ได้ใช้ประสบการณ์และความสามารถของตนเองให้เป็นประโยชน์เลย

3. ความหมายในแง่ของกระบวนการคิด ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง กระบวนการที่บุคคลสามารถคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาได้ หรือค้นพบสิ่งที่ผู้อื่นค้นพบมาก่อนแล้ว หรือจัดเรียงสิ่งที่มีอยู่แล้วให้อยู่ในรูปแบบใหม่ ๆ อีกด้วย กระบวนการของความคิดสร้างสรรค์จึงเป็นสิ่งสำคัญ ไม่ใช่เพียงเพราะสิ่งที่คิดได้มีความสำคัญ แต่เป็นเพราะตัวกระบวนการของความคิดสร้างสรรค์เองเป็นสิ่งสำคัญของชีวิต การอยู่อย่างมีความคิดสร้างสรรค์เป็นการมีชีวิตที่สมบูรณ์แบบของคน ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการที่บุคคลเรียนรู้ถึงสิ่งใหม่ ๆ ด้วยแรงกระตุ้นจากความต้องการของตนเองและจะเรียนรู้สิ่งนั้นจนเป็นที่พอใจว่าตนเองได้เรียนรู้แล้ว ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการของการมองเห็นหรือสร้างสรรค์ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่อยู่ในจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก เป็นกระบวนการคิดที่หลุดพ้นจากภาวะปกติ

ขั้นตอนของกระบวนการคิดสร้างสรรค์มีดังนี้

- ก. ขั้นรู้สึกถึงปัญหา
- ข. ขั้นพยายามคิดแก้ปัญหา
- ค. ขั้นเข้าใจปัญหาอย่างลึกซึ้งและคิดหาคำตอบได้
- ง. ขั้นแก้ปัญหาได้สมบูรณ์ตามจุดมุ่งหมาย

จ. ชั้นเผยแพร่ว่าสิ่งที่คิดได้ให้ผู้อื่นได้ทราบ

4. ความหมายในแง่ของสติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถทางสติปัญญาอย่างหนึ่งที่อยู่ในรูปแบบของความคิดแบบอเนกนัย ความคิดสร้างสรรค์หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะคิดได้อย่างแคล่วคล่อง คิดได้หลายแนวทาง คิดหาความสัมพันธ์ระหว่างการแก้ปัญหา กับสิ่งเร้าต่าง ๆ ให้ได้คำตอบแบบใหม่ ๆ หลายคำตอบจากคำถามเพียงข้อเดียว

5. ความหมายในแง่ของผลงาน ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความคิดที่จะสร้างสิ่งที่ไม่เคยมีมาก่อน สิ่งนั้นจะต้องแปลกใหม่ ไม่เหมือนใครและจะต้องใช้ความพยายามมากในการประดิษฐ์ปรับปรุงหรือรวบรวม สิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ด้วยวิธีใหม่ที่ยังไม่เคยมีผู้ทำมาก่อน เพื่อเป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับสิ่งนั้น ความคิดสร้างสรรค์ในความหมายนี้เน้นผลงานที่สร้างขึ้นไม่ว่าจะเป็นการคิดประดิษฐ์ขึ้นใหม่ การปรับปรุงผลงานเดิม ตลอดจนการค้นพบความสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่ระหว่างสิ่งที่อยู่ในโลก

มาซารุ อุบุกะ (2528:109) ได้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์เป็นสองระดับ ระดับแรกหมายถึง การแสดงจินตนาการหรือความรู้สึกอิสระในเรื่องที่สนใจอย่างจริงจังและในระดับสูงหมายถึง การค้นพบและการค้นคิดสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมา เขากล่าวอีกว่าสิ่งที่ผู้ใหญ่มักคิดว่าเป็นจินตนาการอันไร้สาระของเด็กนั้นแหละที่เป็นจุดเริ่มต้นของความคิดสร้างสรรค์

ไอว เลียมแก้ว (2514:14) ได้ให้ความหมายว่า ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถทางสมองของบุคคล เป็นความสามารถที่จะระลึกถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เคยเรียนรู้ไปแล้วออกมาได้มาก เป็นการระลึกที่ได้มาจากการคิดหลายทิศทางจนทำให้สิ่งก็แปลก ๆ ออกมาจากกระบวนการระลึคนั้นด้วย

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2523:3) ได้ให้ความหมายว่า การคิดสร้างสรรค์คือ ความสามารถในการคิดและการกระทำสิ่งหนึ่งที่เป็นประโยชน์อย่างใหม่และแปลกไปจากความคิดหรือการกระทำของคนอื่นอย่างที่ไม่มีการลอกเลียนแบบมาก่อน

อารี รังสินธ์ (2529:5) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ เป็นกระบวนการทางสมองที่คิดในลักษณะอเนกนัย อันนำไปสู่การคิดค้นพบ สิ่งแปลกใหม่ด้วยการคิดค้นเปลี่ยนแปลง แต่งตั้งจากความคิดเดิมผสมผสานกันให้เกิดสิ่งใหม่ รวมทั้งการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนวิธีการคิด ทฤษฎี หลักการได้สำเร็จ ความคิดสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นได้นี้มีใช้เพียงแต่คิด

ในสิ่งที่เป็นไปได้ หรือสิ่งที่เป็เหตุเป็นผลเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ความคิดจินตนาการก็ เป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะก่อให้เกิดความแปลกใหม่ แต่ต้องควบคู่กันไปกับความพยายามที่จะสร้างความ คิดค้นหรือจินตนาการให้เป็นไปได้

วิจิตร วรุตบางกูร (2520:41) ได้ให้คำจำกัดความของความคิดสร้างสรรค์ว่าเป็น การรวมจินตนาการจากสิ่งที่เรารู้แล้วให้เป็นสิ่งใหม่ที่มีประโยชน์

ธนพร สมบุญธนวาท (2529:14) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถทางสมองในการคิดหลายทิศทาง คิดอย่างกว้างขวางโดยใช้จินตนาการ หรือความรู้สึภอิสระและไวต่อปัญหาอันนำไปสู่การคิดค้นประดิษฐ์สิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ในที่สุด

จากความหมายดังกล่าวพอสรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์หมายถึง ความคิดหรือพฤติกรรม ที่จะนำไปสู่สิ่งแปลกใหม่ ทั้งในแง่ผลงาน ผลผลิตและกระบวนการคิดค้นสิ่งแปลกใหม่ ตลอดจน การใช้จินตนาการหรือวิธีการใหม่ ๆ อาจเกิดจากการคิดดัดแปลง เป็นสิ่งใหม่หรือสามารถใช้งานในหน้าที่ใหม่ รวมทั้งสามารถใช้ในการแก้ปัญหาได้

ประโยชน์ของความคิดสร้างสรรค์

วิวัฒนาการของชีวิตมนุษย์ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน ได้สร้างผลงานและผลผลิตขึ้น มากมาย เช่น การค้นคว้า หรือค้นพบทางวิทยาศาสตร์ ทางการแพทย์ การประดิษฐ์ต่าง ๆ เช่น เครื่องบิน เครื่องร่อน โทรทัศน์ วิทยุ ฯลฯ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นและอำนวยความสะดวกให้แก่ มนุษยชาติ ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นและเกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ทั้งสิ้น สภาพในสังคมปัจจุบันมี จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น แต่พื้นที่ทำกินเท่าเดิม ความเป็นไปของระบบสังคมซับซ้อนขึ้น การ ดำรงชีวิตของคนในสังคมจึงจำเป็นต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์เข้าไปช่วยในการแก้ปัญหา

เมนเดลโซห์น และ คริวโวลด์ (Mendelsohn and Criwold 1964, 1966 อ้างถึงใน อารี รังสินันท์ 2529:89) กล่าวว่า คนที่มีความสร้างสรรค์สูงจะมองเห็นลู่ทางที่จะแก้ปัญหาได้ดีกว่า คนที่มีความคิดสร้างสรรค์ต่ำ นอกจากนี้ความคิดสร้างสรรค์ยังเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ ของคนในสังคมไทยในปัจจุบัน เพราะต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์เป็นหลักในการทำงานดังกล่าว เช่น ศิลปิน สถาปนิก นักเขียน นักออกแบบ นักประดิษฐ์ ช่างศิลป์ มัณฑนากร เป็นต้น

อารี รังสินธ์ (2532:2-5) ยังกล่าวไว้ในเอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง กิจกรรมการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในระดับประถมศึกษา วันที่ 6-8 กุมภาพันธ์ 2532 ว่า ความคิดสร้างสรรค์มีความสำคัญต่อตนเองและสังคม สรุปได้ดังนี้

ต่อตนเอง

1. ลดความเครียดทางอารมณ์ จากการแสดงออกโดยอิสระ
2. มีความสนุกสนานเพลิดเพลินและเป็นสุขกับงานและผลงานที่จะเกิดขึ้น
3. มีความภูมิใจและเชื่อมั่นในตนเอง ในสิ่งที่ตนเองได้คิด ได้ทำ
4. ตระหนักถึงคุณค่าของตนเองและพร้อมที่จะสร้างสรรค์

ต่อสังคม

1. ทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง จากผลงานสร้างสรรค์ต่าง ๆ เช่น สิ่งประดิษฐ์

ต่าง ๆ

2. ผลงานที่เกิดจากความคิดของมนุษย์ ช่วยให้เกิดการผ่อนคลาย
3. ช่วยให้เกิดความสะดวกและรวดเร็ว เช่น ยานพาหนะต่าง ๆ
4. ช่วยประหยัดเวลา แรงงานและเศรษฐกิจ
5. ช่วยในการแก้ปัญหาของสังคม
6. ช่วยให้เกิดความปลอดภัยแก่ชีวิตและมีชีวิตยืนยาวขึ้น เช่น การค้นพบทางการแพทย์
7. ช่วยให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในสังคม

จากการศึกษาค้นคว้า อาจกล่าวได้ว่า ประโยชน์ของความคิดสร้างสรรค์คือ

1. นำมาใช้ในการปรับปรุงงานได้
2. ใช้แก้ปัญหาในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. เป็นคุณลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งของหัวหน้างาน
4. สามารถนำความคิดสร้างสรรค์มาใช้ในการประดิษฐ์สิ่งของ เครื่องใช้ เพื่ออำนวยความสะดวก เช่น ของเล่น เสื้อผ้า

เช่น ของเล่น เสื้อผ้า

5. ทำให้โลกเจริญก้าวหน้าเป็นชาติที่พัฒนา
6. ใช้ในการดำรงชีวิตในการหาเลี้ยงชีพ เช่น อาชีพออกแบบ ช่างศิลป์ มัคคนาการ

นักเขียน นักประดิษฐ์

7. ช่วยทำให้สิ่งรอบตัวเรากุ้ดีขึ้น สวยขึ้น
8. ใช้ในวงการโฆษณา การแสดง การดนตรีได้

คุณสมบัติของผู้มีความคิดสร้างสรรค์

ทอแรนซ์ (Torrance อ้างถึงใน รังลิมา ศิริฤกษ์พิพัฒน์ 2522:12) มีความเชื่อว่า บุคคลิกภาพเป็นองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ โดยในการวัดความสามารถของความคิดสร้างสรรค์นั้นมักจะคำนึงถึงองค์ประกอบของบุคลิกภาพด้วย คนที่มีความคิดสร้างสรรค์จะมีบุคลิกภาพประจำตัวแตกต่างจากบุคคลทั่ว ๆ ไป

ฮิลการ์ด และ แอทกินสัน (Hilgard and Atkinson 1967:388) กล่าวว่า ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์เป็นผู้ที่มีความคิดอิสระ ไม่ชอบตามแบบใคร ชอบคิดหรือทำสิ่งที่ซับซ้อน และแปลกใหม่ และเป็นผู้ที่มีอารมณ์ขัน

เกล (Gale 1960:431) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นลักษณะที่มีอยู่ในเด็กทุกคน และสามารถส่งเสริมให้เจริญงอกงามได้ และกล่าวต่อไปว่า ความคิดสร้างสรรค์มิได้ถ่ายทอดมาจากยีนส์ของบิดามารดา แต่เป็นพฤติกรรมภายหลัง เช่นเดียวกับบุคลิกภาพของมนุษย์

มาสโลว์ (Maslow:1954 อ้างถึงในกรมการฝึกหัดครู 2521:6) กล่าวว่า บุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์มีความแตกต่างไปจากบุคคลอื่นโดยทั่วไปในลักษณะเฉพาะอย่าง คือ มีความเป็นตัวของตัวเอง และไม่ฉลาดกลัวต่อสิ่งที่เขายังไม่ทราบต่อสิ่งลึกลับและน่าสงสัย แต่กลับรู้สึกพอใจและตื่นเต้นที่จะเผชิญกับสิ่งเหล่านั้น

ทอแรนซ์ (Torrance อ้างถึงใน บุญรอด บุญเหลือ 2524:15) ได้รวบรวมผลงานของ แมคคินนอน (Mackinnon) ซึ่งศึกษาลักษณะของผู้มีความคิดสร้างสรรค์สูงจากผู้มีอาชีพสาขาต่าง ๆ คือ สถาปนิก นักประพันธ์ นักคณิตศาสตร์ และนักวิจัยด้านอุตสาหกรรม พบว่า ลักษณะของผู้มีความคิดสร้างสรรค์สูงมีดังนี้คือ

1. ชอบเข้าสังคม
2. ถือตนเองเป็นศูนย์กลาง
3. มีความเชื่อมั่นในตนเอง
4. ชอบอิสระ
5. ไม่กังวลใจ
6. ยอมรับในสิ่งที่แปลก ๆ
7. มีความคิดยืดหยุ่น
8. มีความซับซ้อนในการรับรู้

9. กล้าหาญ
10. ไม่ชอบระเบียบ
11. ชอบอยู่คนเดียวมากกว่ารวมกลุ่ม

อนาสตาซี (Anastasi 1968:350 อ้างถึงใน บุญรอด บุญเหลือ 2525:15) ได้รวบรวมลักษณะของผู้มีความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

1. เป็นผู้มีความรู้ลึกไวต่อปัญหา
2. เป็นผู้มองเห็นการณ์ไกล
3. มีความเป็นตัวของตัวเอง —
4. มีความสามารถในการคิดหลายแง่หลายมุม
5. มีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงได้อย่างแคล่วคล่อง

ครอปเพลย์ (Cropley 1970:124) กล่าวว่า ผู้มีความคิดสร้างสรรค์จะประกอบด้วยคุณลักษณะ 4 ประการคือ การมีประสบการณ์ที่กว้างขวาง (possession of wide categories) มีความพร้อมที่จะเสี่ยง (willingness to take risks) มีความพร้อมที่จะก้าวไปข้างหน้า (willingness to have a go) และมีความสามารถที่จะยืดหยุ่นความคิดได้อย่างแคล่วคล่องในระดับสูง (high level of flexibility)

โชติ เพชรขึ้น (2514:10) ให้ข้อสังเกตในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสติปัญญากับระดับความสามารถด้านความคิดสร้างสรรค์ว่า ในด้านการสัมผัสและการรับรู้ ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ด้านวิทยาศาสตร์จะเน้นหนักไปทางด้านความคิดหาเหตุผลและความจริง สำหรับกลุ่มศิลปินจะคำนึงถึงด้านรูปแบบและความสวยงาม

บุญลือ ทองอยู่ (อ้างถึงใน อารี รังสินันท์ 2529:105) กล่าวว่า ลักษณะของบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์มีลักษณะซึ่งกล่าวเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

1. มีความสามารถในการคิดและพลิกแพลงแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี
2. ไม่ชอบทำตามผู้อื่นโดยไม่มีเหตุผล
3. มีความพยายามเอาใจจดจ่ออยู่กับงานมาก และมีความอดทนอย่างทรหด
4. เป็นผู้ไม่ยอมเลิกล้มความตั้งใจง่าย ๆ
5. มีความคิดคำนึงสูง
6. มีความกระตือรือร้น

7. มีความเป็นผู้นำ
8. มีความขี้เล่น รื่นเริง
9. เป็นคนชอบประสบการณ์ใหม่ ๆ โดยไม่หลีกเลี่ยงหนหรือหลบถอย
10. ชอบแสดงความเด่น
11. ชอบคลุกคลีในสังคม
12. ถือตนเองเป็นศูนย์กลาง
13. มีความเชื่อมั่นในตนเองอย่างยิ่ง
14. ความเป็นอิสระ
15. ไม่มีความวิตกกังวล
16. ยอมรับและสนใจในสิ่งแปลก ๆ
17. มีความคิดในลักษณะยืดหยุ่น
18. มีความซับซ้อนในการรับรู้
19. มีความกล้าหาญ
20. ไม่ค่อยจะทำตามแบบแผน
21. ชอบอยู่คนเดียวมากกว่ารวมกลุ่ม
22. ความคิดเป็นของตนเองโดยเฉพาะ
23. การทำสิ่งต่าง ๆ ไม่พะวงอยู่เฉพาะสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทิศทางเดียว
24. ไม่ยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนเกินไป
25. ชอบทำงานเพื่อความสุขของตนเอง

นิพนธ์ จิตต์ภักดี (2523:16-19) กล่าวถึงลักษณะของคนที่มีความคิด

สร้างสรรค์ไว้ดังนี้

1. อยากรู้อยากเห็น เป็นคนต้นที่จะรับรู้อยู่ตลอดเวลา
2. อยากร่างงานใหม่ ๆ แปลก ๆ
3. พอใจและศรัทธาที่จะทำงานที่ยุ่งยากและซับซ้อน
4. มีความสนุกกับการแก้ปัญหา
5. อุทิศเวลาและเสียสละเพื่องาน
6. มีความคิดยืดหยุ่นได้

7. มีความสนใจและสนเท่ห์เมื่อพบเห็นของใหม่ ๆ
8. มีสมาธิดี
9. ยอมรับสิ่งที่ไม่แน่นอนและสิ่งที่เป็นข้อขัดแย้งได้
10. ไม่ชอบทำอะไรตามระเบียบหรือกฎเกณฑ์
11. เป็นคนมีอารมณ์ขัน
12. ชอบถ่อมตนเองและยกย่องผู้อื่นเสมอ

อาร์ รังสินธ์ (2529:63) มีความเห็นว่า พฤติกรรมของเด็กที่มีความ -
คิดสร้างสรรค์นั้นมีดังต่อไปนี้

1. อยากรู้อยากเห็น มีความกระหายใ้ใคร่รู้ อยู่เป็นนิจ
2. ชอบเสาะแสวงหา สืบรวจ ศึกษา ค้นคว้า และทดลอง
3. ชอบซักถามและถามคำถามแปลก ๆ
4. ช่างสงสัย เป็นเด็กที่มีความรู้สึกแปลก ประหลาดใจในสิ่งที่พบเห็นเสมอ
5. ช่างสังเกต มองเห็นลักษณะที่แปลก ผิดปกติ หรือช่องว่างที่ขาดหายไปได้ง่าย

และเร็ว

6. ชอบแสดงออกมากกว่าจะเก็บกด ถ้าสงสัยสิ่งใดก็จะถาม หรือพยายามหาคำตอบ

โดยไม่รีรอ

7. มีอารมณ์ขัน มองสิ่งต่าง ๆ ในแง่มุมที่แปลกและสร้างอารมณ์ขันอยู่เสมอ
8. มีสมาธิในสิ่งที่ตนเองสนใจ
9. สนุกสนานกับการใช้ความคิด
10. สนใจสิ่งต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง
11. มีความเป็นตัวเอง

จากแนวคิดของนักการศึกษาหลายท่านที่กล่าวถึงพฤติกรรมของผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์
สรุปได้ว่าผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์มีลักษณะดังนี้

1. อยากรู้อยากเห็น
2. ช่างสังเกต พินิจพิเคราะห์
3. ช่างสงสัย ชอบซักถาม
4. ชอบเคา ชอบตั้งสมมุติฐาน

5. สนุกกับการใช้ความคิด
6. ชอบแสดงออก
7. มีอารมณ์ขัน
8. มีสมาธิ
9. ชอบเสี่ยง ชอบการผจญภัย
10. กล้าหาญ
11. เชื่อมั่นในตนเอง
12. มีความมึนเมาที่หนัก อคทนพยายาม
13. ไม่ชอบทำตามแบบแผน
14. ไม่ชอบทำตามผู้อื่นโดยไม่มีเหตุผล
15. ชอบทำงานเพื่อความสุขของตนเอง
16. มีความเป็นผู้นำ
17. มีความรู้สึกไวต่อปัญหา
18. มีความกระตือรือร้น คำนึงตลอดเวลา
19. อุทิศเวลาและเสียสละเพื่องาน
20. ชอบเสาะแสวงหา
21. ชอบสำรวจ
22. ชอบค้นคว้า ทดลอง
23. สนใจสิ่งแปลกใหม่
24. ชอบหาประสบการณ์ หากความรู้ยังไม่เพียงพอ
25. ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและสิ่งแปลกใหม่
26. ชอบทำสิ่งที่ซับซ้อนและแปลกใหม่
27. รับรู้ได้ไว
28. กล้าเผชิญปัญหา
29. ชอบความมีเหตุผล
30. ปฏิบัติตามตนเองเพื่อความซบเซา

พัฒนาการของความคิดสร้างสรรค์ของเด็กในวัยประถมศึกษา

ทอแรนซ์ (Torrance อ้างถึงใน ชูจิต ตันธรรณาวิน 2528:11-12) ได้ศึกษาพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์ของเด็กวัยประถมศึกษาไว้ดังนี้

6 ปี - 8 ปี ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กจะลดลงในระยะของการเรียนชั้นประถม 1 แต่เด็กวัยนี้จะรักการเรียน มีความอยากรู้อยากเห็นมากขึ้น เอาแต่ใจตนเอง ใช้ตนเองเป็นศูนย์กลาง ระยะนี้เป็นช่วงเวลาที่จะใช้ความคิดสร้างสรรค์ผ่านบทเรียน นิทานหรือการอภิปรายผู้ใหญ่ ควรช่วยให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นของตนเอง และคอยตอบคำถามต่าง ๆ ของเด็ก

8 ปี - 10 ปี เด็กวัยนี้มีทักษะในการคิดสร้างสรรค์สูงขึ้น และสามารถนำความคิดนั้นไปใช้ได้จริง ๆ เด็กมักจะเขียนแบบวิบุรุษ สามารถกระตุ้นให้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ที่ทักษะอื่น ๆ เพื่อช่วยเพื่อนฝูง เด็กสามารถทำงานที่ยากขึ้นได้ รู้จักถามปัญหาที่ซับซ้อนขึ้น รู้จักคิดมากขึ้น มีความกังวลใจในสิ่งที่ตนเองทำไม่ได้ และจะรู้สึกเสียใจถ้าไม่ได้รับความยุติธรรม เด็กวัยนี้ต้องการโอกาสที่จะได้แสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ ผู้ใหญ่ควรให้โอกาสนี้แก่เด็กพร้อมทั้งแสดงให้เด็กเห็นด้วยว่าความคิดของแกเป็นประโยชน์ แต่เด็กก็ต้องการคำแนะนำสนับสนุนและปลอดภัยด้วยเมื่อต้องทำงานที่ยากมาก ๆ วัยนี้เป็นวัยที่เด็กควรเรียนรู้ว่าตนเองไม่สามารถทำทุกสิ่งทุกอย่างได้

10 ปี - 12 ปี เด็กจะชอบอ่านหนังสือและอยู่นิ่ง ๆ ใต้นานขึ้น สามารถอ่านหนังสือหรือใช้ความคิดได้ที่ละนาน ๆ เป็นวัยที่มีพัฒนาการด้านศิลปะและดนตรีได้อย่างรวดเร็ว เด็กวัยนี้มักจะชอบลงมือทำทุกสิ่งทุกอย่างด้วยตนเอง มีความคิดที่ละเอียดลึกซึ้งถึงข้อปลีกย่อยต่าง ๆ และมีความจำดี สามารถแปลงหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ได้ ลงความเห็นหรือคิดประติษรูสิ่งต่าง ๆ ได้ ถ้าเป็นงานที่ทำหาย เด็กควรมีโอกาสได้แสดงความสามารถด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ ระยะนี้เป็นเวลาที่สมควรสำรวจหาปรีชาชาญในตัวเด็ก รวมทั้งเป็นเวลาที่สมควรกระตุ้นให้เด็กหัดทำงานยาก ๆ และหัดคัดสินใจ

การพัฒนาและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่อยู่ในตัวทุกคน จากการศึกษาของ เกล (Gale 1960: 430 อ้างถึงใน วีระ พงษ์รักษ์ 2528:18) พบว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถที่ส่งเสริมและพัฒนาขึ้นได้ ความคิดสร้างสรรค์มิได้ถ่ายทอดทางยีน (gene) ของบิดามารดา หากแต่เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นภายหลัง เช่นเดียวกับบุคลิกภาพของมนุษย์ ฉะนั้นความคิดสร้างสรรค์ของบุคคล มากน้อยเพียงไรย่อมขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่บุคคลได้รับ เซคโค (Cecco 1968:456 อ้างถึงใน วีระ พงษ์รักษ์ 2528:18) ได้เสนอผลงานการศึกษาของ มอลซ์แมน (Maltzman) สรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นพฤติกรรมที่ได้จากการเรียนรู้

โรเจอร์ส (Rogers 1970:146 อ้างถึงใน วีระ พงษ์รักษ์ 2528:19) ได้ศึกษาพบว่า ภาวะที่ส่งเสริมให้บุคคลกล้าคิดอย่างสร้างสรรค์ ได้แก่ ภาวะที่บุคคลรู้สึกปลอดภัย รู้สึกตนเองมีค่า ได้รับการยอมรับ รวมทั้งภาวะที่มีเสรีภาพในการแสดงออกโดยไม่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ หรือถูกประเมินผล ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของ คูน (Coon 1959:79) ที่พบว่า วิธีการแก้ปัญหามอบกลุ่มที่เปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระโดยไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ หรือประเมินผลเป็นวิธีการที่ช่วยเร้าให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ได้ดี

เชาวนา ยุทธสุริยพันธ์ (2514:12-15) ได้ศึกษาพบว่า ในการจัดการเรียนการสอน ที่ให้นักเรียนอยู่ในบรรยากาศแบบเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ไม่เคร่งครัดระเบียบมากนัก เช่น โรงเรียนสาธิต ปรากฏว่า นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่านักเรียนที่เรียนในโรงเรียนที่มีบรรยากาศการเรียนการสอนแบบเคร่งครัด

วีระ พงษ์รักษ์ (2528:20) ได้สำรวจพบว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถที่มีอยู่ในตัวบุคคลที่สามารถส่งเสริมและพัฒนาให้สูงขึ้นได้ โดยจัดภาวะแวดล้อมที่เหมาะสม เปิดโอกาสให้แก้ปัญหาย่อยๆ กระตุ้น และให้อิสระแก่นักเรียนในการแสดงออกในทางตรงกันข้าม ความคิดสร้างสรรค์อาจหยุดชะงักลงได้ ถ้าผู้เรียนอยู่ในภาวะที่ถูกจำกัดหรือถูกบีบบังคับ

ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล คนที่มีความคิดสร้างสรรค์ย่อมมีลักษณะแตกต่างไปจากคนอื่นซึ่งอาจสังเกตเห็นได้ ถ้าครุมีความรู้ความเข้าใจ ก็จะสามารถส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และการแสดงออกของเด็กได้อย่างถูกต้อง

วรรณิกา เพ็ญศรี (2527:3-4) กล่าวว่า การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กอาจทำได้หลายวิธี โดยทั่วไปยอมรับกันว่า การสอนที่สนับสนุนและเปิดโอกาสให้เด็กคิดตามความสามารถของเขาอย่างอิสระ มีการเร้าหรือกระตุ้นให้เด็กเกิดความคิดแก้ปัญหาหลาย ๆ แบบด้วยตนเอง ฝึกให้เด็กคิดอย่างมีเหตุผล จะสามารถส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กได้

ปัจจัยที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ จากการศึกษาพัฒนาการและพฤติกรรมที่ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ สามารถสรุปถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ได้ดังต่อไปนี้คือ

1. พ่อแม่ ผู้ปกครอง
2. ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
3. บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก
4. เพื่อน ๆ และบุคคลที่รู้จักและญาติพี่น้อง
5. หนังสือและผู้เกี่ยวข้องกับการผลิตหนังสือ
6. วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์
7. อุปกรณ์การเล่นต่าง ๆ เช่น ดินเหนียว หินทราย โคลน
8. อุปกรณ์การศึกษา เช่น กระดาษ สี ปากกา แบบเรียน
9. สถานที่

วิธีส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ มีผู้เสนอแนะไว้มากมาย เช่น อ่ำไพ สุจริตกุล วิเชียร ชูสงค์ (2525:50-51) เลิศ อานันทนะ (2526:28-29) นิพนธ์ จิตต์ภักดี (2523:18-19) อ่างศักดิ์ หมั่นจักร (2523:19-20) ปรีชา ภาวโน (2526:21-22) สามารถรวบรวมสรุปได้ดังนี้คือ

1. ศึกษาให้เข้าใจว่าอะไรคือการสร้างสรรค์
2. ฝึกการระดมความคิดให้แก่เด็ก เช่น การอภิปรายแสดงความคิดเห็น การโต้วาที เป็นต้น
3. ฝึกให้นักเรียนรู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยครูยอมรับหรือสนับสนุนให้ผู้เรียนได้ทดลองหลายวิธีจนเป็นที่พอใจ
4. ฝึกให้นักเรียนสรุปความคิดรวบยอด
5. ส่งเสริมการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ จากความคิดฝันของตนเอง

6. ฝึกให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง
7. ให้นักเรียนได้เลือกกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจ
8. ศึกษานักเรียนแต่ละคนให้เข้าใจ เป็นกันเองกับนักเรียน และให้ความสนใจแก่

นักเรียน

9. ครูเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียนในด้านการแสดงออกต่าง ๆ ที่เป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

10. เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกในทุก ๆ ด้าน
11. ฝึกให้นักเรียนเป็นตัวของตัวเอง อย่าช่วยเหลือเขาโดยที่ไม่ได้ขอร้อง
12. ส่งเสริมการใช้อุปถัมภ์ การสาธิตและการทดลอง
13. ควรจัดเนื้อหาที่ใช้สอนให้เหมาะแก่ความต้องการและความสนใจของเด็ก
14. ควรนำเอานวัตกรรมมาใช้ในการเรียนการสอน
15. สร้างบรรยากาศการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
16. ละเว้นการเรียนการสอนที่เน้นการท่องจำ
17. อย่าเข้มงวดหรือจำกัดการแสดงออกของเด็ก
18. อย่าหลอหลอมนักเรียนให้เหมือนกันหมดทุกคน
19. งดเว้นการตำหนิติเตียน การวิจารณ์โดยทันทีทันใด
20. อย่าแทรกแซงความคิดเห็นของผู้เรียน
21. อย่าใช้มาตรฐานของผู้ใหญ่มาเป็นเกณฑ์สำหรับผู้เรียน
22. รู้จักให้คำชมเชย ให้กำลังใจ และยอมรับผลงานแก่ผู้ที่แสดงออกทางการสร้างสรรค์
23. สนับสนุนโครงการหรืองานวิจัยที่ต้องการภาวะสร้างสรรค์
24. ส่งเสริมให้เด็กใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล

ผู้ที่ทำหน้าที่และบทบาทเหล่านี้ได้แก่ ครูซึ่งจะเป็นปัจจัยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ที่สำคัญแก่เด็ก

เจมส์ สมิท (James Smith อ้างถึงใน อารี รังสินันท์ 2529:217) สรุปว่า สภาพที่จะช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์นั้น ประกอบด้วย

1. สภาพที่จะส่งเสริมด้านสติปัญญา

2. สภาพที่ส่งเสริมทางกาย
3. สภาพที่ส่งเสริมด้านอารมณ์และสังคม
4. สภาพที่ส่งเสริมด้านการศึกษา

การส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของบิดามารดา

ในการพัฒนาและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก บิดามารดาสามารถทำได้โดยช่วยจัดสิ่งแวดล้อมที่จะเอื้ออำนวย ดังที่ อารี รังสินันท์ (2529:170) กล่าวไว้คือ

1. จัดหาสถานที่ที่ปลอดภัยให้เด็กได้มีการสำรวจ ทดลอง
2. จัดหาอุปกรณ์ พ่อแม่ควรจัดหาอุปกรณ์การระบายสีให้แก่เด็กอนุบาลและวัยประถมศึกษา เป็นต้นว่า สมุดภาพและดินสอเขียน จะช่วยให้เด็กได้ใช้กล้ามเนื้อมือด้วย
3. จัดหาหนังสือภาพนิทาน เพราะเหมาะกับวัยอนุบาล (3-5 ขวบ) เด็กวัยนี้จะสนใจภาพและนิทาน ชอบดูภาพและให้ผู้ใหญ่เล่าเรื่องตามภาพ
4. จัดหาอุปกรณ์การเล่นที่เหมาะสมกับวัย อุปกรณ์การเล่นไม่จำเป็นต้องเป็นของแพงมีค่า สิ่งที่เป็นวัสดุอุปกรณ์เหลือใช้ เช่น กล่องเปล่า ๆ หรือเศษผ้า กระดาษ ก็มีส่วนทำให้เด็กได้ใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ เช่น กล่องเปล่า ๆ อาจจะทำเป็นเครื่องบิน รถ หรืออะไรก็ได้แล้วแต่เด็ก ส่วนพ่อแม่เพียงแต่ช่วยให้คำแนะนำ วิธีทำ และวิธีเล่นเท่านั้น

การส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จ ให้แรงเสริมกำลังใจ อาจจะทำให้ได้โดยการพูดชมเชยแสดงความชื่นชม ให้รางวัล หรืออื่น ๆ นอกจากจะทำให้ลูกเกิดความสำเร็จแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้ลูกได้พัฒนาบุคลิกภาพ เช่น ความเชื่อมั่นในตนเอง ความมานะพยายาม เป็นต้น

เทคนิคที่สามารถนำมาใช้เพื่อฝึกฝนความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถที่เกิดได้จากการเรียนรู้และการฝึกฝน ดังคำกล่าวของ ทอแรนซ์ (Torrance 1962 อ้างถึงในกรมการฝึกหัดครู 2523:12) ว่า ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ชอบเรียนรู้โดยวิธีตั้งคำถาม ชักถาม เสาะแสวงหา ทดลอง พยายามที่จะค้นพบด้วยตนเอง ในเรื่องของการฝึกฝนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์นั้น มีผลงานการวิจัยที่กล่าวถึงไว้ดังนี้คือ

1. ความกล้าที่จะทำ จากการวิจัยของ วอลลาซ และ โคแกน (Wallach and Kogan) พบว่า เด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์ต่ำ สามารถปลูกฝังให้มีความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้นได้

ถ้าเราเพียงแต่ตามคำตามง่าๆ แก่เด็ก และให้โอกาสเด็กได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น ผลการวิจัยของ ออสบอร์น (Osborn) พบว่า บุคคลที่มีความเชื่อว่าตนเองไม่มีความคิดสร้างสรรค์ บ่อยครั้งที่เคี้ยวที่เขาสามารถสร้างความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดในตัวเองได้ เมื่อเขาได้เริ่มต้นฝึกฝน ออสบอร์น ได้ให้คำแนะนำว่า ให้ลองฝึกเขียนอะไรก็ได้ลงในกระดาษ นึกอะไรก็เขียนลงไปอีก ทำเช่นนี้ไปเรื่อยๆ จนกว่าจะมีความนึกคิดอะไรใหม่ๆ เกิดขึ้น จากนั้นจึงเอาความคิดเก่าๆ ที่เขียนไว้แต่เดิมนั้นทิ้งไปเสีย

2. สร้างความคิดใหม่ เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ในระบบการแก้ปัญหา โดยการให้แจกแจงแนวทางที่สามารถใช้ในการแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่งได้มา 10 แนวทาง จากนั้นจึงแบ่งแนวทางเหล่านั้นออกเป็นแนวทางย่อยๆ ลงไปอีก วิธีการนี้เป็นความคิดเริ่มแรกของ สมิท (Smith) โดยมีแนวคิดว่าคุณเรามากจะปฏิเสธไม่ยอมรับในสิ่งแรกที่ผ่านเข้ามาในจิตใจ แต่จะบังคับให้จิตใจพยายามแสวงหาทางเลือกอื่นๆ อีก หลักการของ สมิท มีลักษณะเป็นการผสมผสาน หรือการคัดเลือกลงทางเลือกต่างๆ แล้วสร้างขึ้นเป็นทางเลือกหรือคำตอบที่ดีที่สุด

3. การระดมสมอง (brainstorming) เป็นเทคนิคอีกอย่างหนึ่งในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของ ออสบอร์น เพื่อการรวบรวมทางเลือกต่างๆ โดยการให้บุคคล อาจเป็นกลุ่มหรือรายบุคคลก็ได้ จดรายการความคิดต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาในสมองโดยไม่ต้องคำนึงถึงการประเมินความคิดเหล่านั้น เน้นที่ปริมาณของความคิดมากกว่าคุณภาพของความคิดเหล่านั้น แล้วเลือกเอาความคิดที่ดีที่สุด

4. วิธีการ Synectics เป็นอีกวิธีหนึ่งในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ กอร์ดอน (Gordon) เป็นผู้คิดขึ้น โดยการสร้างความคุ้นเคยที่แปลกใหม่ (strange familiar) และความแปลกใหม่ที่เป็นที่คุ้นเคย (familiar strange) จากนั้นจึงสรุปความคิดใหม่ กระบวนการของการคิดของ กอร์ดอน นี้มี 4 ประเภทคือ

4.1 การสร้างจินตนาการขึ้นในจิตใจของเรา หรือการพิจารณาความคิดใหม่ เช่น ถ้าฉันเป็นนายกรัฐมนตรี ฉันจะทำอย่างไรต่อภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน

4.2 การประยุกต์ เอาความรู้ในสาขาวิชาหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งมาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น ชาวเอสกีโมอาศัยอยู่ตามขั้วโลกเหนือ เราจะสามารถศึกษาสภาพทางภูมิศาสตร์ของขั้วโลกเหนือ ด้วยการศึกษจากชาวเอสกีโมได้หรือไม่

4.3 การประยุกต์ใช้การเปรียบเทียบหรืออุปมาในการแก้ปัญหา เช่น ถ้าพระสงฆ์หันมาเป็นสมาชิกของสโมสรหรือชมรมต่าง ๆ ในสังคม ใครจะเป็นผู้ทำหน้าที่ด้านศาสนาแทนพระสงฆ์

4.4 การประยุกต์เอาความคิดใด ๆ ก็ตามที่เกิดจากจินตนาการมาใช้แก้ปัญหา เช่น ถ้ามนุษย์สามารถบินได้เหมือนนก สังคมมนุษย์จะเป็นอย่างไร หรือจะเป็นอย่างไรถ้าโลกถูกปกคลุมด้วยหมอกควันหนาถึง 10 ฟุต และมีสิ่งเดียวเท่านั้นที่จะทำให้โลกนี้ปลอดภัยนั้นคือ พืชชนิดหนึ่งที่มีขนาดยักษ์คลุมหมอกควันนี้ไว้ ซึ่งจะต้องนำมาจากดาวอีกดวงหนึ่ง เช่นนี้เป็นต้น (อารี รังสินันท์ 2529:269-270)

กิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

อารี รังสินันท์ (2529:219) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์อาจส่งเสริมด้วยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้โดยวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความคิดริเริ่ม คือ ความคิดดัดแปลงใหม่ไม่ซ้ำกับคนอื่น ๆ ความคิดยืดหยุ่นคือ ประเภทของความคิดยิ่งมากประเภทยิ่งดี ความคิดคล่องตัว หมายถึง จำนวนความคิดยิ่งคิดได้มากยิ่งเป็นประโยชน์ และความคิดละเอียดลออ คือ ความคิดในรายละเอียดที่นำมาตกแต่งความคิดริเริ่มให้สมบูรณ์

การสนับสนุนส่งเสริมให้เด็กเกิดทักษะในการคิดจินตนาการ คิดในสิ่งแปลกใหม่ ชอบเสี่ยง ชอบเดา ฯลฯ กิจกรรมในการฝึกฝนให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์ รวบรวมจาก งานวิจัยและบทความ ข้อเขียนของนักการศึกษาหลายท่าน เช่น อารี รังสินันท์ (2529:131-161) ธนพร สมบูรณ์วาท (2529:25-27 และภาคผนวก:111-112) พรมารินทร์ สุทธิจิตตะ (2529:24-29) อัจฉรา แยมสรวล (2518:ภาคผนวก.1-10) เพ็ญรุ่ง ปานใหม่ (2515:57-66) มีดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมทางด้านภาษา ได้แก่

1.1 การเล่านิทานจากประสบการณ์ เช่น เรื่องเกี่ยวกับบ้าน ลัทธิเสี่ยง ประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่เพิ่งได้รับ ฯลฯ

1.2 การเล่านิทานจากภาพ ให้นักเรียนดูภาพแล้วบรรยายเป็นเรื่องราว

1.3 การฝึกให้เด็กแก้ปัญหาจากคำถาม เช่น บอกผลที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ต่อไปนี้

ถ้าคนสามารถหายใจได้เมื่อต้องการ อะไรจะเกิดขึ้น

ถ้าคนบินได้ อะไรจะเกิดขึ้น

ถ้าสัตว์และคนคุยกันได้ อะไรจะเกิดขึ้น

1.4 การอ่านภาพการ์ตูน

1.5 การเล่นบทบาทสมมุติ (role playing) โดยผูกเป็นเรื่องละคร หรือนิทาน
ขึ้น ให้เด็กได้บรรยายสิ่งจินตนาการความนึกคิดของตนเอง

1.6 จงบอกข้อสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นวงกลม หรือสี่เหลี่ยมจัตุรัสมาให้มากที่สุดภายใน
เวลา 5 นาที

2. กิจกรรมทางด้านการวาดภาพ

2.1 จงวาดภาพจากสิ่งเร้าที่เหมือนกัน เช่นวาดภาพต่อเติม จากวงกลมหรือรูป
สี่เหลี่ยมที่กำหนดให้

2.2 จงต่อเติมให้เป็นภาพจากส่วนที่ไม่สมบูรณ์ที่ได้มา

3. กิจกรรมฝึกเกี่ยวกับความคิด จินตนาการ

3.1 ให้เด็กบรรยายความนึกคิดจากเสียงที่ได้ยิน เช่น เสียงร้องของสัตว์ เสียง
พายุ เสียงรถแล่น เสียงฝนตก หัวร้อง ฯลฯ

3.2 ให้เด็กบรรยายสิ่งที่ประทับใจที่สุด ชอบที่สุด ไม่ชอบที่สุดเกี่ยวกับตัวนักเรียน

3.3 ให้บรรยายถึงสิ่งที่สวยที่สุดที่เคยเห็นมา 1 อย่าง พร้อมทั้งใช้ถ้อยคำที่ทำให้
ผู้ฟังมองภาพพจน์ความสวยของสิ่งนั้น

3.4 จงเติมข้อความให้สมบูรณ์ โดยใช้ถ้อยคำเปรียบเทียบ เช่น

แข็งเหมือนกับ....., เหลืองเหมือนกับ.....

จากการศึกษารายละเอียดของกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้แก่เด็ก มีดังนี้คือ

1. กิจกรรมการเล่นที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

1. 1 การเล่นกับน้ำ

1. 2 การเล่นกับสี

1. 3 การเล่นกับกระดาษ

1. 4 การเล่นกับทราย

1. 5 การเล่นดินหรือดินน้ำมัน

1. 6 การเล่นพลาสติก

1. 7 การเล่นบล็อก

1. 8 การเล่นก่อสร้าง

1. 9 การเล่นกับโคลน (ละเลงโคลนด้วยนิ้วมือ ฯลฯ)
- 1.10 การเล่นเกมเล่นเกี่ยวกับ ชั่ง ตวง วัด
- 1.11 การเล่นเพื่อส่งเสริมประสาทสัมผัสระหว่างมือกับตา
2. กิจกรรมเกี่ยวกับการเรียนการสอน
  2. 1 ด้านศิลปะ
    - การวาดภาพ ระบายสี
    - การประดิษฐ์ เช่น เศษวัสดุ ดิน ทราย กระดาษ
    - การแกะสลัก
    - การปั้น
  2. 2 ด้านดนตรี นาฏศิลป์
    - การร้องเพลง
    - การแต่งเพลง
    - กิจกรรมการเล่นเครื่องดนตรีทุกชนิด
    - การเต้นหรือรำไทย
  2. 3 การเคลื่อนไหว
    - การบริหารร่างกาย
    - การเคลื่อนไหวประกอบจังหวะ
  2. 4 กิจกรรมทางภาษา
    - การพูด
    - การฟังวิทยุ
    - การอ่านหนังสือ
    - การเขียน เช่น เขียนโฆษณา เรียงความ แต่งโคลง ฉันท กาพย์ กลอน
เรื่องสั้น นิยาย นิทาน ฯลฯ
    - การเล่านิทาน
    - การดูรายการโทรทัศน์ ชมภาพยนตร์
  2. 5 กิจกรรมทางวิทยาศาสตร์
    - การทดลอง
    - การค้นคว้า
    - การสำรวจ

การคิดค้น พบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ

การผลิตสิ่งแปลกใหม่

2. 6 กิจกรรมทางคณิตศาสตร์

การคิดเล่นเกม

การแก้สมการ โจทย์ปัญหา

2. 7 กิจกรรมเกี่ยวกับเทคนิคการสอนของครู

ศึกษาให้เข้าใจคำว่า การสร้างสรรค์

ฝึกให้รู้จักการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

ฝึกให้ระดมความคิด เช่น การแสดงความคิดเห็น การโต้วาที

การสอนความคิดเห็นในลักษณะขัดแย้งในตนเอง

การพิจารณาลักษณะ ของสิ่งต่างๆ

การเปรียบเทียบอุปมาอุปมัย

การบอกสิ่งที่คลาดเคลื่อนไปจากความจริง

การใช้คำยั่วแหย่และกระตุ้นให้ตอบ

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อ

การสร้างสิ่งใหม่จากโครงสร้างเดิม

ทักษะการค้นคว้าหาข้อมูล

การค้นหาคำตอบและคำถามที่กำกวมไม่ชัดเจน

การแสดงออกจากการหยิ่งรู้

การฝึกให้รู้จักพิจารณาศึกษาความพลาดพลั้งและล้มเหลว

ลักษณะบุคคลและกระบวนการความคิดสร้างสรรค์

การประเมินสถานการณ์ ฝึกให้หาคำตอบ โดยคำนึงถึงผลที่เกิดขึ้น

พัฒนาทักษะ การอ่านอย่างสร้างสรรค์ ฝึกการรู้สึกนึกคิดขณะทีอ่าน

พัฒนาทักษะ การเขียนอย่างสร้างสรรค์ การจินตนาการด้านการเขียน

และพรรณนา

พัฒนาทักษะการฟังอย่างสร้างสรรค์ ฝึกความรู้สึกนึกคิดขณะทีฟัง

ทักษะการมองภาพในมิติต่าง ๆ ฝึกให้แสดงความรู้สึกนึกคิดจากการมอง

ภาพในแง่มุมแปลก ๆ ใหม่ ๆ ไม่ใช่ของเดิม

ฝึกให้มีการสรุปความคิดรวบยอด

อุปสรรคของการคิดอย่างสร้างสรรค์

การส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ สามารถทำได้หลายวิธี เช่น การจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมต่างๆ การสร้างสภาพแวดล้อมบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้เด็กรู้จักคิด คิดเป็น และคิดสร้างสรรค์ได้ สิ่งเหล่านี้ช่วยทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ได้ แต่อย่างไรก็ตาม อุปสรรคที่ทำให้ไม่เกิดความคิดสร้างสรรค์ในบุคคล หรือสกัดกั้นการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ก็มีผู้กล่าวไว้ดังนี้

วิจิตร วรุตบางกูร (อ้างถึงใน อารี รังสินันท์ 2529:192-3) กล่าวว่า อุปสรรคของความคิดสร้างสรรค์ มีดังนี้คือ

1. ความเคยชิน (habit)
2. ความกลัว (fear)
3. อคติ (prejudice)
4. ความเฉื่อยชา (inertia)

อารี รังสินันท์ (2529:280-284) กล่าวถึงอุปสรรคที่เป็นตัวถ่วงและสกัดกั้นการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ สรุปได้ดังนี้คือ

1. การไม่ชอบให้ซักถาม หมายถึง การที่ผู้ใหญ่ไม่ชอบและไม่สนับสนุนให้เด็กเป็นคนช่างซักถามหรือยับยั้งการถามและรู้สึกรำคาญ และไม่พอใจในการที่เด็กซักถามบ่อยๆ และโดยเฉพาะเด็กบางคนชอบถามคำถามแปลกๆ การกระทำดังกล่าวนอกจากจะเป็นการไม่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์เด็กแล้วยังเป็นการลิดรอน และขจัดความอยากรู้อยากเห็นของเด็กให้หมดไปพร้อมกับสร้างความหวาดกลัว ไม่กล้าซักถามต่อไป

2. การเอาอย่างกันหรือทำตามอย่างกัน หมายถึง การกระทำที่ชอบเอาอย่างกัน คิดตามกัน คิดในสิ่งที่เคยมี เลียนแบบของเดิม ไม่กล้าคิดและกระทำที่แตกต่างจากคนอื่นหรือของเดิม บางครั้งอาจจะกล้าคิดแต่ไม่กล้าแสดง เพราะกลัวถูกหัวเราะเยาะ กลัวสังคมไม่ยอมรับ การกระทำของตน การทำในสิ่งที่เหมือนเดิม จึงทำให้ไม่มีสิ่งใหม่เกิดขึ้น จึงควรส่งเสริมให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นของเขาเอง เพราะความเห็นที่แตกต่างกันของเขาอย่างมีเหตุผล ย่อมนำไปสู่สิ่งใหม่

3. การเน้นบทบาทและความแตกต่างทางเพศมากเกินไป หมายถึงการที่สังคมได้กำหนดบทบาทของเพศหญิงและเพศชายอย่างเคร่งครัด ทำให้ทั้งสองเพศไม่กล้าล่วงล้ำในเส้นขีดกำหนดไว้ซึ่งที่ตนมีความสามารถ ควรมีการให้แสดงบทบาทที่หลวมล้ำกันอยู่บ้าง ในลักษณะที่ผสมผสานกันอยู่ระหว่างบทบาทของทั้งสองเพศ จึงจะนับว่าส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และเหมาะสมกับลักษณะของประชากรที่ต้องการในสังคมปัจจุบัน

4. วัฒนธรรมที่เน้นความสำเร็จและประณามความล้มเหลว หมายถึง การที่สังคมมีค่านิยมต่อความสำเร็จมากเกินไป เมื่อทำการสิ่งใดแล้วก็ตามก็ต้องการให้เกิดความสำเร็จเพียงอย่างเดียว ความล้มเหลวเป็นสิ่งที่ไม่ยอมรับและอับอายความจริงแล้วความไม่สำเร็จหรือข้อบกพร่องควรจะได้ให้นำมาศึกษาและยึดถือเป็นบทเรียน ไม่ควรเลิกล้ม แต่อดทนและมุ่งมั่นจะไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรค และควรขจัดข้อบกพร่องหรือจุดที่ทำให้ล้มเหลวให้หมดไปได้

5. บรรยากาศที่เคร่งเครียดและเอาจริงเอาจังมากเกินไป หมายความว่า การกระทำและความคิดทุกอย่างจะต้องอยู่ในระเบียบแบบแผนอย่างเคร่งครัด จะคลาดเคลื่อนหรือเบี่ยงเบนไปแม้แต่เล็กน้อยก็ถือว่าเป็นความผิดอันยิ่งใหญ่และไม่สามารถยกยให้ได้ บรรยากาศที่เคร่งเครียดและเอาจริงเอาจังมากเกินไป จะทำให้เด็กรู้สึกอึดอัดทวาดกลัว และไม่กล้าคิดสร้างสรรค์

6. ความกลัว หมายถึง ความไม่กล้าคิด ไม่กล้าแสดง และไม่กล้ากระทำการสิ่งใดใหม่ เพราะกลัวถูกหัวเราะเยาะ กลัวการถูกตำหนิติเตียน กลัวเสียหน้า และกลัวการถูกลงโทษ ความกลัวจะทำให้เป็นคนลังเล ขาดความเชื่อมั่น อึดอัดใจและตื่นตกใจง่าย สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุให้สมองไม่สามารถคิดและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความกลัวจะเป็นตัวบั่นทอนความคิดสร้างสรรค์อย่างยิ่ง

7. ความเคยชิน หมายถึง การยอมรับหรือการติดอยู่กับรูปแบบหรือการกระทำเดิมที่เคยทำเป็นประจำโดยไม่มี การเปลี่ยนแปลงใหม่ เคยชินกับสภาพชีวิตที่เคยเป็นมา ความเคยชินเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งใหม่ ๆ การรู้จักการเปลี่ยนแปลงความคิดไปสู่สิ่งใหม่ ๆ จะทำให้ชีวิตไม่จำเจ น่าเบื่อหน่าย

8. ความอคติหรือความลำเอียง หมายถึง ความเชื่อหรือคิดตามทัศนะของตน ลำเอียงและยึดมั่นกับความเข้าใจของตนเองโดยไม่ยอมรับรู้สิ่งใหม่ ทำให้เกิดทัศนคติที่คับแคบ ไม่ยอมเชื่อถือแนวทางอื่น ๆ ที่เป็นไปได้ คิดเพียงว่าคำตอบถูก มีเพียงคำตอบเดียวเท่านั้น และในการตัดสินใจต่าง ๆ ก็จะนำเอาความคิด ความเชื่อของตนเองแต่เพียงอย่างเดียวเข้ามาเป็นเกณฑ์ตัดสิน

เท่านั้น ควรฝึกฝนตนเองให้ยอมรับคนอื่นและเปิดใจให้กว้างรับสิ่งใหม่เข้ามาพิจารณา

9. ความเฉื่อยชา หมายถึง ความอึดอาด เชื่องช้า และความล่าช้าในการริเริ่มทั้งความคิดและการกระทำ ความเฉื่อยชาเป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งต่อการสร้างสรรค์ เป็นการแสดงถึงการขาดความคิดริเริ่ม ขาดแรงกระตุ้นที่จะผลักดันให้ทำสิ่งใหม่ ๆ แต่กลับเชื่องช้าอึดอาดอยู่นิ่งกับที่ ยากที่จะประสบความสำเร็จ ความเฉื่อยชาทำให้งานล่าช้าไม่ทันการ จึงควรฝึกให้เป็นคนว่องไว กระฉับกระเฉง คิดและทำทันที เลิกผัดวันประกันพรุ่ง จึงจะเอาชนะความเฉื่อยชาและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้ หากขจัดอุปสรรคเหล่านี้ได้ จะพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้ผลมากยิ่งขึ้น

หนังสือสำหรับเด็ก

ความหมายของหนังสืออ่านสำหรับเด็กหรือหนังสืออ่านสนุกสำหรับเด็ก

มีผู้ให้ความหมายของหนังสืออ่านสำหรับเด็กดังนี้ ฮัค (Huck 1976:13 อ้างถึงใน วัชรินทร์ บรรณเกียรติ 2528:46) ให้ความหมายของคำว่า หนังสืออ่านสำหรับเด็ก คือ หนังสือที่เขียนขึ้นเพื่อให้เด็กได้อ่าน ส่วน จาฟา (Jafa 2523:15-16) กล่าวว่า หนังสืออ่านสำหรับเด็ก เป็นหนังสือที่เขียนขึ้นเพื่อให้เด็กได้ดู ฟัง เรียนรู้ และสนุกสนานเพลิดเพลิน เปลื้อง ณ นคร ให้ความหมายหนังสืออ่านสำหรับเด็กว่า เป็นหนังสือที่ประติษฐิตคิดเขียนขึ้นเพื่อให้เยาวชนอ่านเป็นทางเพลิดเพลิน ไม่หมายถึงหนังสือแบบเรียน

รัชนี ศรีไพรวรรณ (2508:533) กล่าวว่า หนังสืออ่านสำหรับเด็กเป็นหนังสือที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินและความรู้ต่างๆ แตกต่างไปจากหนังสือแบบเรียน มีทั้งประเภทให้ความบันเทิง อาจเป็นนิยาย นิทาน วรรณคดี ประเภทต่างๆ ที่เหมาะกับเด็ก รวมไปถึงเรื่องจริงจากชีวประวัติ บุคคลหรือวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีวิธีเขียนที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละวัย วิริยะ สิริสิงห (2514:15) ให้ความหมายว่า วารสารและหนังสือที่เขียนขึ้นสำหรับเด็กจะต้องเขียนให้เด็กอ่านอย่างเพลิดเพลินด้วยความสนใจ เพิ่มพูนความสามารถในการอ่านและเข้าใจภาษาจนเกิดนิสัยรักการอ่านหนังสือ

คลิงเบอร์ก (Klingberg อ้างถึงใน กฤษณา ผลชีวิน 2523:19) นักทฤษฎีชาวสวีเดน กล่าวว่า หนังสือเด็กหมายถึง หนังสือประเภทต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. หนังสือที่ถือกันว่าน่าอ่านสำหรับเด็กและเด็กวัยรุ่น
2. หนังสือที่เจาะจงผลิตขึ้นสำหรับเด็กและเด็กวัยรุ่น

3. หนังสือที่ผู้เขียนเป็นเด็กและเด็กวัยรุ่น
4. หนังสือของผู้ใหญ่ที่คัดลอกมาให้เด็กอ่าน
5. หนังสืออะไรก็ตามที่เด็กอ่าน

จากความหมายหนังสืออ่านสำหรับเด็กซึ่งเรียกชื่อต่างๆ กันเช่น หนังสือเด็ก หนังสือสำหรับเด็ก วรรณกรรมสำหรับเด็ก หนังสือสำหรับเด็ก หรือหนังสืออ่านสำหรับเด็ก อาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า หนังสืออ่านสนุกสำหรับเด็ก เพราะหมายถึง หนังสือที่อ่านเพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ไม่ใช่เป็นหนังสือที่ใช้เป็นตำราเรียนหรืออ้างอิงต่างๆ

ประเภทของหนังสืออ่านสำหรับเด็ก

การที่จะจำแนกประเภทหนังสือให้ชัดเจนลงไปนั้น เป็นสิ่งที่ทำยากมาก เนื่องจากหนังสือเด็กนั้น แต่เดิมไม่ได้มีเขียนผลิตขึ้นมาเฉพาะสำหรับเด็ก แต่ก็มีผู้เชี่ยวชาญหลายท่านได้แบ่งประเภทหนังสือเด็กออกไปต่างๆ กันเช่น

ฮัค (Huck 1968:58) แบ่งหนังสือเด็กออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ หนังสือแบบเรียน หนังสืออ่านเพื่อความเพลิดเพลิน และหนังสือที่ให้ความรู้

การจำแนกหนังสืออ่านสำหรับเด็กตามสาระประโยชน์ (กฤษณา ผลชีวิติน 2523:20-25) แบ่งได้ดังนี้

1. หนังสือสำหรับเด็กที่ให้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้แก่

การสร้างสรรค การดำเนินชีวิตที่ดี ส่วนใหญ่เป็นชีวประวัติ เช่น ผู้พิชิต สามครุณ

การสร้างสรรคประสบการณ์และทักษะของเด็ก เช่น คณิตคิดลัด งานยามว่าง

การสร้างสรรคที่สะท้อนภาพสังคมให้เด็กเห็น เป็นการปลูกฝังทัศนคติที่ดีในการ

มองโลกและชีวิต เช่น โลกของหนูแหวน พริกขี้หนู

การเชิดชูศิลปวัฒนธรรม เช่น เมื่อคุณยายยังเด็ก

การส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติ แสดงภาพชีวิตที่อยู่ใกล้และอยู่ไกล ธรรมชาติ

ปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น หางนกยูงแสนสวย

2. หนังสือสำหรับเด็กที่มีเนื้อหาไม่สร้างสรรค์ แต่ก็ไม่ถึงกับทำลาย มักจะถือความบันเทิงเป็นหลัก เป็นหนังสืออ่านแก้เหงา ได้แก่ หนังสือที่เขียนในแนวฆ่าขันต่าง ๆ

3. หนังสือสำหรับเด็กที่ไม่สร้างสรรค์และมีส่วนทำลายเด็ก ลักษณะของหนังสือประเภทนี้คือ ปลูกฝังให้เด็กมีจิตใจเหี้ยมโหด ยึดถือความพยาบาท ปลูกฝังให้เด็กมีความคิดหมกมุ่นฝังใจ

ในเรื่องเพศหรือกามารมณ์ ปลุกฝังความก้าวร้าว สร้างค่านิยมผิด ๆ ให้เด็ก

การจำแนกหนังสือสำหรับเด็ก ตามเนื้อเรื่องและลักษณะการประพันธ์ มีดังนี้

1. นิทานชาวบ้าน (folk tale) นิทานชาวบ้านเป็นนิทานที่เล่าสืบต่อกันมาไม่ปรากฏว่าผู้แต่งเดิมเป็นใคร แต่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรตามเค้าเรื่องเดิม นิทานชาวบ้านแบ่งออกเป็น

1.1 นิทานปรัมปรา หรือเทพนิยาย (fairy tale) เป็นเรื่องสมมุติว่าเกิดขึ้นในที่ใดที่หนึ่ง แต่เวลาและสถานที่เลื่อนลอย ตัวบุคคลในเรื่องไม่ใช่มนุษย์ธรรมดาตามสภาพความเป็นจริงของมนุษย์ เนื้อเรื่องมีอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ ตัวเอกของเรื่องมีคุณสมบัติพิเศษ เช่น มีบุญมีอำนาจ มีฤทธิ์เดช จบลงด้วยความสุข เช่น เรื่องสังข์ทอง นางสิบสอง สโนไวท์ ซินเดอเรลลา

1.2 นิทานท้องถิ่น (legend) เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี โศกกลางหรือค่านิยมของแต่ละท้องถิ่น เชื่อกันว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง มีสถานที่และตัวบุคคลที่แน่นอน นิทานท้องถิ่นอาจแบ่งได้เป็น

1.2.1 นิทานประเภทอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ของธรรมชาติ เช่น เหตุที่กามีขนสีดำ อธิบายสาเหตุของความเชื่อ อธิบายชื่อสถานที่ เช่น เกาะหนู

1.2.2 นิทานเกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ เช่น ผี ไสยศาสตร์ คาถาอาคม เป็นความเชื่อที่มีมาแต่เดิม เช่น เรื่องนางนาคพระโขนง

1.2.3 นิทานเกี่ยวกับสมบัติหรือทรัพย์ที่ฝังไว้ เช่น ปู่โสมเฝ้าทรัพย์

1.2.4 นิทานวีรบุรุษที่กล่าวถึงคุณธรรม ความฉลาด ความสามารถของบุคคล มีชื่อสถานที่ และมีเค้าเรื่องจริงอยู่ด้วย เช่น ท้าวแสนปม เจ้าชายสายน้ำผึ้ง

1.2.5 นิทานคติสอนใจ เป็นเรื่องสั้น ๆ ไม่สมจริง เจตนาสอนความประพฤติ เช่น หนูกัดเหล็ก

1.2.6 นิทานชาดก เช่น เรื่อง หนานิล

1.2.7 นิทานเกี่ยวกับนักบวช ผู้ที่เจริญภาวนาจนมีญาณแก่กล้า มีอิทธิฤทธิ์ เช่น เรื่องหลวงพ่อดวด

1.3 เทพปกรณัม (myth) เป็นนิทานเกี่ยวกับเทวดา นางฟ้า เจ้าป่า นิทานเหล่านี้มักสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ปฏิบัติในศาสนา เช่น ได้แก่เรื่องเกี่ยวกับพระอินทร์ ท้าวมหาสงครามค์ เมขลา รามสูร

1.4 นิทานเรื่องสัตว์ (animal tale) เป็นเรื่องที่มีสัตว์เป็นตัวเอก ทั้งที่เป็น สัตว์ป่า สัตว์เลี้ยง อาจเป็นเรื่องที่มีสัตว์ล้วนหรือคนด้วยก็ได้ แต่ทั้งคนและสัตว์พูดโต้ตอบกันได้ ซึ่งนิทานประเภทนี้อาจแบ่งได้อีกเป็นนิทานประเภทสอนคติธรรม เช่น ชาดกต่าง ๆ หรือเช่นเรื่อง ราชนีกับหนู นิทานประเภทเล่าซ้ำหรือเล่าไม่รู้จบ เช่น เรื่องยายกะตา

1.5 นิทานตลกขบขัน (jest) มักเป็นเรื่องสั้น ๆ มีจุดสำคัญที่มีเรื่องไม่น่าเป็นไปได้ อาจเป็นเรื่อง ความโง่ กลโกง การแก้เผ็ด การแสดงปฏิภาณ เช่น เรื่องศรีธนญชัย

2. นิทานสมัยใหม่ (modern fantasy) เป็นนิทานที่แต่งขึ้นใหม่ตามจินตนาการของผู้ประพันธ์ เป็นจินตนาการถึงบุคคลและสิ่งของที่ไม่ตรงตามสภาพความเป็นจริง มีการวางโครงเรื่องอย่างสมเหตุสมผล อาจเป็นเรื่องของโลกอื่น ปรัชญา สัตว์พูดได้ เด็กที่เก่งเป็นพิเศษ ทั้งเรื่องขำขันและเป็นจริงเป็นจัง เช่นเรื่องปีเตอร์แพน ของเซอร์เจมส์ แมร์รี

3. คำประพันธ์ร้อยกรอง (poetry) เป็นเรื่องจินตนาการที่แต่งด้วยคำประพันธ์ คล้องจองมีสัมผัสเป็นจังหวะ มีเนื้อเรื่องเช่นเดียวกับการประพันธ์ร้อยแก้ว คือเรื่องเกี่ยวกับ สัตว์ เรื่องเทพนิยาย เรื่องเกี่ยวกับเด็ก เรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติ กลอนขำขันที่มีการดำเนินเรื่อง คำประพันธ์เล่าเรื่อง ตลอดจนคำประพันธ์ร้อยกรองที่แต่งโดยเด็ก

4. นวนิยาย (modern fiction) นวนิยายสำหรับเด็กเป็นเรื่องสมจริงที่แต่งขึ้นให้เหมาะกับเด็กวัยต่าง ๆ กัน ตั้งแต่เด็กเล็กจนถึงเด็กวัยรุ่น ได้แก่เรื่องครอบครัว เรื่องการผจญภัยและความลึกลับ เรื่องกีฬาและอื่น ๆ เช่น เรื่องการผจญภัยของ ทอม ซอเยอร์ สตรีซีย์

5. นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ (historical fiction) เป็นเรื่องที่ประพันธ์ขึ้นโดยใช้ฉากประวัติศาสตร์ตอนใดตอนหนึ่ง ซึ่งชี้ให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมชีวิตความเป็นอยู่ สงคราม อาวุธที่ใช้ในสมัยนั้น ๆ ตามสภาพความเป็นจริง ช่วยให้เด็กคุ้นเคยกับเรื่องราวในอดีต

6. ชีวประวัติ (biography) เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับชีวประวัติตอนใดตอนหนึ่งของบุคคลสำคัญ หนังสือชีวประวัติสำหรับเด็กจะเลือกมาเฉพาะชีวประวัติบางตอนเท่านั้น ไม่มีการกล่าวถึงชีวประวัติของบุคคลโดยละเอียด โดยจะพยายามหลีกเลี่ยงเหตุการณ์ตอนที่แสดงความโหดร้ายสะเทือนอารมณ์ นอกจากนั้นอาจเป็นชีวประวัติที่มีการแต่งเติมขึ้นมา

7. สารคดี (informational book) เป็นหนังสือที่ให้สาระความรู้ สนองความต้องการของเด็กในด้านความอยากรู้อยากเห็น อาจแบ่งออกเป็นหนังสือวิทยาศาสตร์กายภาพ วิทยาศาสตร์ชีวภาพ สังคมศาสตร์ ศิลปะ ศาสนา และหนังสือเกี่ยวกับกิจกรรม และการทดลอง

การพิจารณาลักษณะของหนังสืออ่านสำหรับเด็กที่พิมพ์ออกมาจำหน่ายอยู่ในห้องตลาด (วัชรินทร์ บรรณเกียรติ 2528:48-53) อาจนำมาเป็นหลักในการจำแนกหนังสืออ่านสำหรับเด็ก ได้ 4 วิธีคือ

1. ยึดวิธีเขียนเป็นหลัก จำแนกเป็น 2 ประเภทคือ ร้อยแก้ว (prose) และร้อยกรอง (poetry)
2. ยึดรูปแบบเป็นหลักจำแนกออกเป็น 7 ประเภทคือ หนังสือภาพ วรรณกรรมพื้นบ้าน นิทานสมัยใหม่ ร้อยกรอง บันเทิงคดีร่วมสมัย บันเทิงคดีอิงประวัติศาสตร์ และความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์
3. ยึดวัยหรือระดับชั้นเรียนเป็นหลัก แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ
  - 3.1 ระดับอนุบาลหรือเด็กเล็กอายุ 3-5 ปี
  - 3.2 ระดับเด็กประถมศึกษา อายุ 6-11 ปี
  - 3.3 ระดับเด็กมัธยมศึกษาตอนต้นหรือก่อนวัยรุ่นอายุ 12-14 ปี
4. ยึดหน้าที่เป็นหลัก จำแนกเป็น 3 ประเภท คือ บันเทิงคดี สารคดี และร้อยกรอง (ณรงค์ ปานทอง 2526:34-35)

ในการจำแนกหนังสือในวิธีที่ 4 ยึดหน้าที่เป็นหลัก เป็นที่นิยมใช้แบ่งประเภทของหนังสือ โดยทั่ว ๆ ไปเป็นส่วนมาก มีดังต่อไปนี้

บันเทิงคดี (fiction) หมายถึง เรื่องราวที่ประดิษฐ์ขึ้นหรือแต่งขึ้นเพื่อให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน บันเทิงคดีสำหรับเด็กที่มีจำหน่ายอยู่ในห้องตลาดอาจจัดประเภทได้คือ

1. นิทาน เป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมาแต่โบราณ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมส่วนใหญ่ ถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ

นิทานแบ่งตามรูปแบบของนิทานออกเป็น 5 ประเภทคือ (กุหลาบ มัลลิกะมาส 2519:105-110)

1.1 นิทานปรัมปรา เป็นนิทานขนาดยาว เป็นเรื่องจินตนาการบ้าง ไม่ระบุสถานที่แน่นอน เรื่องส่วนใหญ่มีมานานแล้ว ไม่รู้ตัวผู้แต่งต้นตำหรับ เช่น ปลาบู่ทอง สังข์ทอง

1.2 นิทานท้องถิ่น เป็นนิทานเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี ตำนานโชคลาง ความเชื่อ เช่นเงาะป่า เมืองลับแล

1.3 เทพนิยาย เนื้อเรื่องเกี่ยวกับนางฟ้า เทวดา การบรรยายปรากฏการณ์ธรรมชาติ มีพิธีกรรมทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น นารายณ์สิบปาง พระอินทร์

1.4 นิทานเกี่ยวกับสัตว์ มีสัตว์เป็นตัวละคร อาจมีคนเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย นิทานชนิดนี้ได้รับความนิยมกว้างขวาง

1.5 นิทานตลก มักเป็นเรื่องสั้น ๆ ต้องการสร้างอารมณ์ขันให้แก่ผู้ฟัง ผู้อ่าน หรืออยู่ในที่ขัดข้องอัปมงคลแล้วต่อสู้หรือแก้ไขสถานการณ์อันนั้นจนบรรลุผลอย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้อยคำที่ใช้รักขุม ผลสุดท้ายผู้อ่านต้องได้รับรสหรืออารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

3. นวนิยาย เป็นเรื่องเล่าขนาดยาว ประกอบด้วยโครงเรื่อง ตัวละคร บทเจรจา บรรยายภาพ ทิศนะผู้แต่ง ทำนองการแต่ง และแก่นของเรื่อง นวนิยายที่เขียนสำหรับเด็กโดยเฉพาะมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นนิยายที่เขียนสำหรับผู้ใหญ่และเด็กสามารถอ่านได้ เช่น เล็บครุฑ ล่องไพร ชุคเจมส์บอน 007 เป็นเรื่องที่เด็กชอบอ่าน หรือเรื่องจดหมายจากเมืองไทย (โบตัน) ผู้ดี (ดอกไม้สด) อยู่กับกิ้ง (หยก บูรพา) ผู้ใหญ่ลึกลับนางมา (กาญจนา นาคพันธ์)

4. เรื่องแปล ปัจจุบันเรื่องแปลได้รับความนิยมมากขึ้น ได้รับการสนับสนุนทั้งทางราชการและเอกชน แม้แต่ในวารสารสำหรับผู้ใหญ่ เช่น ขวัญเรือน สตรีสาร ก็มีเรื่องแปลเข้าไปผนวกด้วย

5. การ์ตูน การ์ตูนเป็นที่นิยมของเด็ก ๆ ทั่ว ๆ ไป คั้งนั้นตลาดหนังสือเด็กจึงมีการ์ตูนจำหน่ายอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งนิทาน นิยาย เรื่องสั้น มีครบทุกประเภท การ์ตูนบางเรื่องก็เป็นประโยชน์ต่อเด็กคือ ให้ความรู้และความเพลิดเพลิน แต่บางเล่มก็ไม่มีคุณภาพ จึงจำเป็นที่ผู้ใหญ่ต้องเลือกหนังสือที่มีคุณภาพให้เด็กอ่าน

สารคดี (non-fiction) หมายถึง หนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อให้ความรู้และข้อเท็จจริงต่าง ๆ แก่ผู้อ่าน เพราะฉะนั้น สารคดีสำหรับเด็กจึงหมายถึง สารคดีที่เขียนขึ้นโดยเจตนาให้เด็กและเยาวชนอ่าน ถ้าหากแบ่งสารคดีออกตามเนื้อหา จะได้ 3 ประเภทดังนี้

1. สารคดีที่เป็นบทความ เป็นสารคดีแสดงความคิด ความรู้ ในทำนองวิพากษ์วิจารณ์
2. สารคดีเชิงสาระความรู้ เป็นสารคดีที่ให้ความรู้ข้อเท็จจริงด้านต่าง ๆ แก่เด็ก เช่น ความรู้ด้านสังคม ศาสนา การปกครอง การเมือง ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะต่าง ๆ วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ชีวประวัติบุคคลและวิธีทำหรือผลผลิตสิ่งต่าง ๆ ฯลฯ
3. สารคดีท่องเที่ยว อาจเป็นการท่องเที่ยวเมืองสำคัญ ๆ หรือสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ มักเขียนเป็นเชิงแสดงแง่คิดจากการท่องเที่ยวให้ผู้อ่านทราบ โดยคำนึงถึงความปลอดภัย การลงทุน และผลที่ได้รับ

ร้อยกรอง (poetry) เป็นบันเทิงคดีประเภทหนึ่ง เพราะสามารถให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านหรือผู้ฟังได้เหมือนกัน แต่ร้อยกรองสำหรับเด็กเป็นร้อยกรองประเภทมุขปาฐะ และร้อยกรองพื้นบ้านที่ถ่ายทอดสืบเนื่องกันมาแต่โบราณโดยไม่ปรากฏนามผู้แต่ง เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงปลอบเด็ก ปริศนาคำทาย ฯลฯ

ร้อยกรองสำหรับเด็กอาจจำแนกออกได้อีกเป็น 2 ประเภทคือ

1. ร้อยกรองสำหรับเด็กเล็ก
  - 1.1 เพลงกล่อมเด็ก
  - 1.2 เพลงปลอบเด็ก
2. ร้อยกรองสำหรับเด็กรุ่นเยาว์
  - 2.1 เพลงประกอบการเล่นของเด็ก
  - 2.2 ปริศนาคำทาย
  - 2.3 บทกลอนสอนใจเด็กรุ่นเยาว์

ประโยชน์ของหนังสือเด็ก

ประโยชน์ของหนังสือเด็ก จากที่มีผู้กล่าวไว้พอจะประมวลได้ดังนี้ (กฤษณา ผลชีวิน 2523:26-27)

1. เป็นสื่อขยายการรับรู้ของเด็กและช่วยพัฒนาความรู้ ความคิดให้แตกฉานออกไป
2. เป็นอุปกรณ์การศึกษาออกโรงเรียนและต่อเนื่องตลอดชีวิต อย่างดียิ่งที่เด็กสามารถแสวงหาได้

3. หนังสือช่วยสร้างความสัมพันธ์อันอบอุ่นระหว่างพ่อแม่กับลูกได้ และช่วยในการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

4. ให้ข่าวสารพร้อมทั้งการอธิบาย การพัฒนาทัศนคติและค่านิยมส่งเสริมความเข้าใจตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม ขยายการรับรู้ สร้างความสำนึกและตื่นตัวอยู่เสมอ ให้ความบันเทิง กระตุ้นจินตนาการเพื่อสร้างความคิดริเริ่ม ให้ความคล้อยที่จะไม่รู้

5. ช่วยส่งเสริมให้เกิดความมั่นใจ อบอุ่นใจ จากผลสำเร็จของตัวละครที่อ่าน บรรยายภาศในการดำเนินเรื่องทำให้สบายใจ

6. ช่วยให้เด็กคุ้นเคยกับหนังสือ ทำให้มีนิสัยรักการอ่าน อันเป็นแนวทางที่จะช่วยเสริมสร้างทักษะ

7. ช่วยส่งเสริมจินตนาการ เป็นเรื่องที่จะช่วยให้เด็กคิดก้าวไกลไปกว่าสภาพที่เคยพบเห็น โดยนึกภาพไว้ว่า เรื่องควรจะเป็นอย่างไรต่อไป

8. ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน

9. ช่วยให้อ่านหนังสือได้คล่องแคล่วแตกฉาน

10. แสดงให้เห็นความเป็นจริงของชีวิต ช่วยให้เด็กสามารถเผชิญโลกได้อย่างเข้มแข็งและมั่นคง

11. ช่วยปลูกฝังคุณธรรม อันเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเด็ก สมาชิกรุ่นใหม่ของสังคม

12. สนองความต้องการของเด็กในด้านความอยากรู้อยากเห็น ช่วยให้เด็กสามารถหาคำตอบได้ด้วยตนเองจากการอ่านเรื่องที่ตนต้องการรู้

13. ทดแทนความต้องการของเด็กที่ขาดไป เช่น ความอยากมีเพื่อนของเด็กที่เป็นลูกโตน หรือเด็กที่ไม่มีโอกาสได้ออกไปเล่นกับเพื่อน หนังสือจะพาเด็กไปสู่โลกที่สนุกสนานตื่นเต้น ทำให้ลืมความเหงาได้เป็นครั้งคราว

ความต้องการและความสนใจของเด็ก

หนังสือเป็นเพียงสื่ออย่างหนึ่งในหลาย ๆ อย่างที่สอนเด็กทั้งทางตรงและทางอ้อม เมื่อเป็นดังนี้ การจัดทำหนังสือจะต้องคำนึงถึงหลายสิ่งหลายอย่าง เช่น แนวคิด และเค้าโครงเรื่องที่ดีของหนังสือ ความเหมาะสมกับวัย ความต้องการและความสนใจของเด็ก มีสิ่งดึงดูดความสนใจเด็ก สิ่งที่ต้องการจะปลูกฝังให้เกิดในตัวเด็ก ความรู้ที่จะให้แก่เด็ก ฯลฯ

ความต้องการและความสนใจของเด็ก เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการจัดทำหนังสือให้เด็กอ่าน เพราะถ้าผลิตหนังสือสำหรับเด็กแล้วไม่ตรงกับความต้องการและความสนใจของเด็กแล้ว หนังสือที่ผลิตเหล่านั้นก็ไม่มีประโยชน์ต่อเด็กเลย นักการศึกษา เช่น อาร์บัทนอท (Arbuthnot) อ้างถึงใน สุนทรื มีพร้อม 2522:11-12) รัญจวน อินทรกำแหง (2520:18-24) สุชา จันทน์เอม และ สุรางค์ จันทน์เอม (2521:131) ได้กล่าวถึงความต้องการของเด็กกับหนังสือสำหรับเด็ก สรุปได้ดังนี้

1. ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จ มีความก้าวหน้าในชีวิตและมีชื่อเสียง ส่งเสริมความภาคภูมิใจ และเกิดความมั่นใจในตนเอง หนังสือประเภทชีวประวัติ บุคคลสำคัญ นิยายที่ตัวเอกประสบความสำเร็จด้วยความพยายามต่าง ๆ จะเป็นเรื่องที่เหมาะสม
2. ความต้องการที่จะอยู่กินดีและมีความสุข เป็นความหวังที่เด็กส่วนใหญ่ต้องการมาก สำหรับเด็กที่ขาดแคลนสิ่งเหล่านี้ ย่อมจะเฝ้ามองสิ่งบางอย่างมาชดเชย หนังสือประเภทนิยายที่มีตัวละครอยู่ดีมีสุข จะช่วยสนองความต้องการเรื่องนี้
3. ความต้องการได้รับความรัก เป็นความต้องการเบื้องต้น วัยเด็กจะต้องการมาก เด็กจะรู้สึกว่าการรักและความอบอุ่นเป็นสิ่งสำคัญ ต้องการให้ผู้อื่นรักตนเองและต้องการรักผู้อื่น หนังสือประเภทเทพนิยายที่มีตัวละครแสดงความรัก ความอบอุ่นซึ่งกันและกัน จะสอนให้เด็กได้รู้จักรักมากขึ้น
4. ความต้องการให้สังคมยอมรับ เด็กทุกคนต้องการให้เพื่อนรับรู้ว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การเป็นผู้ได้รับการต้อนรับในทุกหนทุกแห่ง จะนำความปลื้มปิติและชื่นบานมาสู่เด็ก หนังสือประเภทที่ตัวเองเคยถูกผู้อื่นรังเกียจ และที่สุดก็กลับเป็นที่ยอมรับของสังคม หนังสือประเภทนี้จะช่วยเด็กได้มาก เพราะเด็กจะได้เรียนรู้วิธีการปฏิบัติตนตามได้
5. ความต้องการการเปลี่ยนแปลง เด็ก ๆ ไม่ชอบซ้ำซากจำเจ ชอบการเปลี่ยนแปลงบ่อย ๆ การเปลี่ยนแปลงนี้มีผลทางด้านจิตใจ ทำให้ชีวิตสดใสและการทำงานที่มีประสิทธิภาพ การเล่นจัดเป็นสิ่งสำคัญ หนังสือบทเพลงร้องและมีการเล่นประกอบน่าจะเหมาะสม
6. ความต้องการความสุขจากสิ่งอันสุนทรีย์ ความสวยงาม สิ่งอันเป็นความงามประณีต หรือศิลปะอันตระการตา ก่อให้เกิดความเบิกบาน ความอิจฉาจะเกิดในด้านความคิดและความรู้สึก หนังสือประเภทวรรณคดี โคลงกลอนที่ไพเราะมีภาพสวยงาม ตลอดจนหนังสือที่มีภาพที่เกิดจากการสร้างสรรค์ที่สวยงาม

7. ความต้องการที่จะรู้ เด็กมักอยากรู้อยากเห็นในสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ อยู่เสมอ หนังสือประเภทสารคดี วิชาการ หนังสือสารานุกรม ตอบสนองความต้องการเรื่องนี้ได้

8. ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง ความมั่นคงปลอดภัยเป็นสิ่งที่นำความอบอุ่น มาสู่จิตใจและความรู้สึก ความต้องการนี้จะสมบูรณ์ถ้าได้รับความเอาใจใส่จากผู้ใหญ่เป็นอย่างดี

9. ความต้องการอิสรภาพ เด็กต้องการรับผิดชอบต่อการทำงานและต้องการทำงานเป็นอิสระตามความสามารถของตน

ทอแรนซ์ (Torrance 1962:97) กล่าวถึง พัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับ ความสนใจในการอ่านหนังสือของเด็กไว้ดังนี้คือ เด็กวัย 10-12 ปี เป็นวัยแห่งการอ่าน กล่าวคือ ทั้งเด็กชายและเด็กหญิงมีความพอใจในการค้นคว้าจากประสบการณ์ตรง โดยเฉพาะการค้นคว้า จากหนังสือ

รัชนี ศรีไพรวรรณ (2508:533-534) ได้กล่าวถึงการพิจารณาความสนใจของเด็ก โดยกล่าวรวมๆ ว่า "ความสนใจของเด็กที่มีต่อหนังสือย่อมแตกต่างกันไปตามวัยของเด็ก โดย ส่วนรวมแล้วคล้ายกันคือ ชอบรูปภาพสีสันที่สวยงาม ชื่นตาชื่นใจ ส่วนที่แตกต่างปลีกย่อยออกไปก็คือ เด็กชั้นเล็กชอบรูปภาพที่มีขนาดโตสะดุดตาพอสมควร และรูปร่างก็ไม่จำเป็นต้องให้เหมือนของจริง สำหรับเรื่องราวในหนังสือ เด็กเล็กๆ ชอบเรื่องเกี่ยวกับสัตว์ โดยเฉพาะลูกสัตว์ เพราะมีสภาพคล้ายกับพวกเขา สำหรับเด็กโต เรื่องราวที่เขาชอบจะแบ่งไปตามเพศ เด็กชายจะชอบ เรื่องผจญภัย เรื่องราวที่เกี่ยวกับคนเก่ง วีรบุรุษหรือวีรกรรม และเรื่องเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ เห็นเรื่องสัตว์พูดได้เป็นเรื่องน่าขบขันไป เด็กหญิงชอบเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนางฟ้า สัตว์พูดได้ ความ สะเทือนใจ และความทะเยอทะยาน

จวงจันท์ พาละหาญ (2524:121) ได้สัมภาษณ์เด็กเรื่องหนังสือที่ชอบ และความ สนใจโดยทั่วไปจากเด็กอายุ 5-17 ปี จำนวน 10 คน ทำให้ทราบแนวความสนใจในการอ่าน หนังสือเด็ก ดังนี้

1. เกี่ยวกับหนังสือการ์ตูน สนใจมากทั้งเด็กเล็ก เด็กโต
2. หนังสือแบบเรียน ไม่ชอบอ่านหนังสือแบบเรียนสมัยก่อน เด็กสนใจหนังสือแบบ-
เรียนที่ทันสมัย

3. หนังสือที่มีภาพประกอบ ได้รับความสนใจมากกว่าที่ไม่มีภาพประกอบ ภาพประกอบที่มีสีสันสวยงามเป็นที่น่าสนใจมากกว่าภาพขาวดำ

4. เรื่องที่สนใจ เด็กเล็กจะสนใจในเรื่องธรรมชาติ เช่น เกี่ยวกับสุนัข แมว หรือ ต้นไม้ ดอกไม้ ฯลฯ สำหรับเด็กโต เด็กชายจะชอบเรื่องที่ผาดโผนมากขึ้น เช่น ชอบหนังสือเกี่ยวกับเครื่องบิน ช่าง ฯลฯ

ลมูล รัตตากร (2506:49-50) ได้กล่าวถึง ความสนใจของเด็กในวัยต่างๆ ในการอ่านหนังสือไว้คือ

1. เด็กก่อนเข้าโรงเรียน เด็ก ๆ ที่อายุ 4-5 ขวบ ชอบดูรูปในหนังสือ ถ้าใครอ่านให้ฟังก็ชอบฟังและดูรูปไปด้วย ชอบฟังนิทานสั้น ๆ ง่าย ๆ และกลอนสั้น ๆ

2. เด็กในชั้นประถมศึกษาที่มีอายุตั้งแต่ 6-8 ขวบ ชอบอ่านหนังสือนิทานที่เกี่ยวกับเรื่องสัตว์ป่า สัตว์ต่าง ๆ ชอบอ่านหนังสือธรรมชาติศึกษา เทพนิยาย คำกลอนง่าย ๆ เรื่องจริง ๆ ที่เล่าอย่างง่าย ๆ เรื่องจริงที่เด็กเคยพบเห็นในชีวิตประจำวัน

3. เด็กประถมศึกษาปลายและมีมัธยมศึกษา

3.1 เด็กอายุ 9 ขวบ ชอบนิทานเกี่ยวกับเรื่องสัตว์ต่าง ๆ แต่ชอบเรื่องจริง ๆ มากกว่าที่จะให้สัตว์มาพูดได้เหมือนมนุษย์ เด็กวัยนี้จะชอบเรื่องผจญภัยมาก ชอบนิทานที่เกี่ยวกับชนชาติต่าง ๆ ถ้าเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน จะชอบเรื่องเกี่ยวกับชีวิตในบ้านและชีวิตในโรงเรียน โดยเฉพาะผู้หญิงจะชอบเป็นพิเศษ

3.2 เด็กอายุ 10 ขวบ วัยนี้ไม่แตกต่างจากวัย 9 ขวบนักแต่เด็กชายจะชอบอ่านหนังสือเกี่ยวกับการค้นพบสิ่งใหม่ ๆ และเรื่องทำนองเดียวกันนี้มากขึ้น

3.3 เด็กอายุ 11 ขวบ ชอบอ่านหนังสือเกี่ยวกับการผจญภัย โดยเฉพาะเด็กชาย แต่เด็กหญิงจะเริ่มอ่านนวนิยายบ้างแล้ว

3.4 เด็กอายุ 12 ขวบ ชอบเรื่องการผจญภัย เรื่องวีรบุรุษ วีรสตรี หนังสือประเภทชีวประวัติ ประวัติศาสตร์มาก จะเริ่มอ่านนวนิยาย

3.5 เด็กอายุ 13 ขวบ อ่านเรื่องผจญภัยแต่เป็นการผจญภัยในป่ากว้าง หนังสือเกี่ยวกับการประดิษฐ์ของเล่น ของใช้เล็ก ๆ น้อย ๆ

3.6 เด็กอายุ 14 ปี ทั้งหญิงและชายชอบอ่านนวนิยายและนิตยสาร โดยเลือกอ่านเฉพาะเรื่องในแขนงวิชาที่ตนชอบมากที่สุด

3.7 ทั้งเด็กหญิงและเด็กชายอายุ 15 ปี เริ่มมีความแตกต่างกันมาก เด็กหญิงจะชอบอ่านหนังสือที่สะท้อนอารมณ์ ประวัติและคำประพันธ์

3.8 เด็กวัยรุ่นชอบอ่านหนังสือประเภทที่เกี่ยวข้องกับเด็กรุ่นเดียวกับตนต้องถูกไล่ออกจากบ้าน หรือนี้ออกจากบ้านมาเผชิญชีวิตแต่ลำพัง และภายหลังมีโชค ร่ำรวย

การประกวดหนังสืออ่านสำหรับเด็ก

แนวทางในการเลือกหนังสือ เป็นสิ่งจำเป็นต่อการจัดหาหนังสือที่ดีที่สุดให้เด็ก รางวัลจากการประกวดจะมีส่วนช่วยกระตุ้นให้นักเขียน ผู้วาดภาพ และผู้จัดพิมพ์ผลิตหนังสือหลาย ๆ แบบ ออกมาสู่ตลาดหนังสือ และยังคงหันมาพิจารณาอีกว่าควรจะมีอะไรบ้างอยู่ในหนังสือสำหรับเด็ก จะทำให้เกิดหนังสือที่มีคุณค่ามากยิ่งขึ้น

การประกวดหนังสือสำหรับเด็กของประเทศไทย เริ่มเมื่อประมาณ 50 ปีที่แล้ว เนื่องจากแต่เดิมนั้นเด็กไทยยังขาดแคลนหนังสือสำหรับเด็ก ในสมัยก่อนนั้นมีแต่หนังสือนิทานเป็นส่วนใหญ่นิทานพื้นเมือง นิทานพุทธศาสนา และนิทานที่แปลมาจากต่างประเทศ แต่ก็มีจำนวนน้อย เรื่องที่จะมีคนเขียนขึ้นเองมีน้อย นักเขียนศิลปิน ผู้วาดภาพก็ขาดแคลน และไม่ได้รับการส่งเสริมเท่าที่ควร ต่อมาองค์การและสถาบันต่าง ๆ ทั้งของรัฐบาลและเอกชนได้เริ่มเล็งเห็นความสำคัญของหนังสือสำหรับเด็กที่จะช่วยให้เด็กไทยมีนิสัยรักการอ่าน จะเพาะนิสัยให้รักการศึกษาค้นคว้า อยู่เสมอ จากการค้นคว้าเด็กจะได้สามารถนำเอาความรู้เหล่านั้นมาพัฒนาปรับปรุงตนเองและประเทศชาติ จึงจัดให้มีการประกวดหนังสือสำหรับเด็กขึ้น ซึ่งก็มีองค์การและสถาบันของทั้งรัฐและเอกชนต่าง ๆ ได้จัดให้มีการประกวดขึ้น เช่น ราชบัณฑิตยสถาน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิงของสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ธนาคารกสิกรไทย เป็นต้น องค์การและสถาบันเหล่านี้ได้จัดให้มีการประกวดหนังสือขึ้น ทั้งหนังสือเด็กและหนังสือทั่วไปสำหรับผู้ใหญ่ และจัดประกวดในลักษณะเป็นครั้งคราวไม่ต่อเนื่อง แล้วแต่ องค์การหรือสถาบันใดพร้อมก็ดำเนินการ จนกระทั่ง พ.ศ.2515 สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ได้จัดงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติขึ้น ตามคำประกาศเชิญชวนขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองปีหนังสือสากล โดยมีวัตถุประสงค์ คือ

1. ส่งเสริมการผลิตหนังสือประเภทต่างๆ ที่มีประโยชน์ในการเสริมสร้างความรู้แก่ประชาชนทุกระดับ

2. ให้ประชาชนรู้จักหนังสือที่ดีและหาซื้อได้โดยสะดวกในราคาถูก

3. ปลุกฝังให้ประชาชนมีนิสัยรักหนังสือ และการอ่านมากยิ่งขึ้น

การประกวดหนังสือสำหรับเด็กในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ได้เริ่มมีมาตั้งแต่ในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติประจำปี พ.ศ.2516 ซึ่งจัดโดยสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย โดยรับหนังสือที่ส่งเข้าประกวดที่พิมพ์ล่วงหน้าก่อนงานนี้ 1 ปี นับเป็นปีเริ่มต้นที่มีการดำเนินการประกวดหนังสือสำหรับเด็กในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ซึ่งต่อมาได้มีการจัดประกวดกันเป็นประจำทุกปี จนถึงปัจจุบัน (วัชรินทร์ บรรณเกียรติ 2528:70-79)

คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ได้รับช่วงการจัดประกวดหนังสือสำหรับเด็ก ตั้งแต่ พ.ศ.2521 ในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ มีคนนิยมส่งหนังสือเข้าประกวดมากขึ้น และมีหนังสือที่ชนะการประกวดเพิ่มมากขึ้นทุกปี คณะกรรมการพัฒนาหนังสือ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดให้มีการประกวดหนังสือที่พิมพ์เผยแพร่ในปีต่างๆ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2521 จนถึงปัจจุบัน ได้ตั้งคณะกรรมการฯ ขึ้นพิจารณาหนังสือที่ส่งเข้าประกวดและได้กำหนดระเบียบในการประกวดหนังสือดังต่อไปนี้

1. ผู้มีสิทธิ์ส่งหนังสือเข้าประกวด ได้แก่ ผู้ประพันธ์ ผู้จัดทำภาพประกอบ ผู้ออกแบบ และจัดทำรูปเล่ม ผู้จัดพิมพ์ บรรณาธิการ และสถาบันที่เกี่ยวข้องกับวงการหนังสือ

2. ประเภทหนังสือที่จะส่งเข้าประกวด

2.1 หนังสือสารคดีทุกประเภท (ที่มีใช้ตำรา หรือหนังสือเรียนที่แต่งขึ้น หรือมีวัตถุประสงค์จะให้ เป็นตำรา หรือหนังสือเรียน)

2.2 หนังสือนวนิยาย

2.3 หนังสือกวีนิพนธ์

2.4 หนังสือสำหรับเด็กและการ์ตูนสำหรับเด็กมี 4 กลุ่มคือ

2.4.1 หนังสือสำหรับเด็กเริ่มหัดอ่าน (3-5 ขวบ)

2.4.2 หนังสือสำหรับเด็กชั้นประถมศึกษา (6-11 ขวบ) มี 2 ประเภทคือ

บันเทิงคดี

สารคดี

2.4.3 หนังสือสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น (12-14 ขวบ) มี 3 ประเภทคือ

บันเทิงคดี

สารคดี

คำประพันธ์

2.4.4 หนังสือการ์ตูนและนิยายภาพสำหรับเด็ก

2.5 หนังสือสวยงามหรือหนังสือตามข้อ 2.1, 2.2, 2.3 และ 2.4 แบ่งออก

เป็น 2 ประเภท

2.5.1 หนังสือสวยงามทั่วไป

2.5.2 หนังสือสวยงามสำหรับเด็ก

3. คุณสมบัติของหนังสือที่จะส่งเข้าประกวด

3.1 เป็นหนังสือที่ผู้แต่งแต่งขึ้นเอง และพิมพ์โฆษณาเป็นเล่มบริบูรณ์ เป็นครั้งแรก
ในปีนั้น โดยมีเลข พ.ศ. ตีพิมพ์ชัดเจนในหนังสือ

3.2 เป็นหนังสือที่ไม่เคยได้รับรางวัลในการประกวดหนังสือใด ๆ มาก่อน

3.3 เป็นหนังสือภาษาไทย ตีพิมพ์ในประเทศไทย

3.4 หนังสือสารคดีหรือนวนิยายที่ส่งประกวด มีความยาวไม่น้อยกว่า 10 ยก
ขนาด 16 หน้ายก (160 หน้า) หรือขนาด 8 หน้ายก (80 หน้า)

3.5 หนังสือกวีนิพนธ์จะเป็นเรื่องเดียวหรือหลายเรื่องก็ได้ แต่ต้องเป็นผู้แต่งคน
เดียว รวมพิมพ์เป็นเล่ม มีความยาวไม่น้อยกว่า 100 บท ตามลักษณะฉันทลักษณ์

3.6 หนังสือการ์ตูนและนวนิยายสำหรับเด็กต้องเป็นหนังสือที่ใช้ภาพจุดต่อเนื่องกัน
จะเป็นการ์ตูนหรือภาพสมจริงก็ได้ เล่มหนึ่งจะมีเรื่องเดียวหรือหลายเรื่องก็ได้ ความยาวอย่าง
ต่ำไม่น้อยกว่า 16 หน้า ถ้าเป็นวารสารการ์ตูนต้องเป็นวารสารที่มีการ์ตูนหรือภาพเขียนประกอบ
ในเล่มไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของเล่ม เป็นวารสารที่มีการออกติดต่อกันเป็นรายเดือน รายักษ์
หรือรายสัปดาห์ก็ได้ แต่ต้องออกติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอ

3.7 ไม่เป็นหนังสือของหน่วยราชการ

3.8 เป็นหนังสือที่ไม่กระทบกระเทือนต่อศีลธรรม หรือความมั่นคงของประเทศชาติ

3.9 ได้รับความเห็นชอบจากเจ้าของลิขสิทธิ์แล้ว

4. หลักเกณฑ์ในการพิจารณา

4.1 หนังสือสารคดีพิจารณาเนื้อเรื่อง ความเพียรพยายามในการแต่งสารประโยชน์ แนวความคิด ความสมเหตุสมผล ท่วงทำนองการแต่ง ภาพประกอบ (ถ้ามี)

4.2 หนังสือนวนิยาย พิจารณาจากเนื้อเรื่อง แนวคิด ศิลปะในการเรียบเรียง ส่วนนวนิหาร ภาษา ความบันเทิง และสารประโยชน์

4.3 หนังสือกวีนิพนธ์ พิจารณาสุนทรียภาพ ฉันทลักษณ์และแนวคิด

4.4 หนังสือสำหรับเด็ก พิจารณาคูคํา สารประโยชน์ที่เด็กจะได้รับจากการอ่าน และการดำรงชีวิต การใช้ส่วนนวนิหาร ถ้อยคำ วิธีเรียบเรียง ความเหมาะสมแก่วัยของเด็ก ภาพประกอบ

4.5 หนังสือสวยงามพิจารณาคูคําความงามทางศิลปะ ประกอบด้วยรูปเล่ม ปก การกำหนดตัวพิมพ์ การจัดหน้า การจัดภาพ และส่วนประกอบอื่น ๆ

4.6 คณะอนุกรรมการฯ พิจารณา การพิสูจน์อักษร ลักษณะความประณีตในการเข้าเล่ม ประกอบด้วย

5. การส่งหนังสือเข้าประกวด

5.1 ให้ส่งหนังสือพร้อมใบสมัครเข้าประกวดตามแบบใบสมัคร ซึ่งจะติดต่อขอได้ที่ศูนย์พัฒนาหนังสือ อาคารกรมวิชาการ ชั้น 6 กระทรวงศึกษาธิการ ถนนราชดำเนินนอก โทรศัพท์ 2817168

5.2 ให้ส่งหนังสือเข้าประกวดได้ ณ สถานที่ตามข้อ 5.1 ตามวันและเวลาที่กำหนด

5.3 ผู้ส่งหนังสือเข้าประกวดรายหนึ่งมีสิทธิ์ส่งได้ประเภทละไม่เกิน 5 เรื่อง

5.4 ให้ส่งหนังสือเข้าประกวดเรื่องละอย่างน้อย 10 เล่ม เพื่อให้เพียงพอที่จะแจกจ่ายให้กรรมการผู้ตัดสินได้อ่านพิจารณาทั่วไป ยกเว้นหนังสือสวยงามให้ส่งเรื่องละอย่างน้อย 5 เล่ม

5.5 คณะอนุกรรมการฯ สงวนสิทธิ์ที่จะไม่ส่งคืนหนังสือที่ส่งเข้าประกวดทุกเล่ม ไม่ว่าจะได้รับรางวัลหรือไม่

5.6 ผู้ประพันธ์ ผู้จัดพิมพ์ สำนักพิมพ์ หรือผู้โฆษณา จะต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับกฎหมายการละเมิดลิขสิทธิ์ หรือการที่เนื้อหาข้อเท็จจริงในหนังสือที่ได้รับรางวัล มีลักษณะละเมิดตามกฎหมาย

5.7 ผู้จัดพิมพ์หรือสำนักพิมพ์หนังสือที่ได้รับรางวัลจะต้องส่งหนังสือที่ได้รับรางวัลให้แก่ หอสมุดแห่งชาติ เพื่อเก็บรักษาไว้เป็นหลักฐานในการผลิตหนังสือของชาติ และเพื่อประกาศเผยแพร่เรื่องละอย่างน้อย 5 เล่ม

6. การตัดสิน

6.1 คณะอนุกรรมการประกวดหนังสือประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่าง ๆ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากกระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่พิจารณาตัดสินและประกาศผลการตัดสินในงาน

6.2 การตัดสินของคณะกรรมการฯ ถือเป็นเด็ดขาดจะอุทธรณ์มิได้

6.3 คณะอนุกรรมการ สงวนสิทธิ์ที่จะไม่ให้รางวัลก็ได้ หากไม่มีหนังสือถึงขนาดที่ควรได้รับรางวัลนั้น ๆ

7. รางวัล มี 2 ประเภท

7.1 รางวัลดีเด่น แต่ละประเภทมีหนึ่งรางวัล เป็นโล่จารึกชื่อผู้รับรางวัล

7.2 รางวัลชมเชย แต่ละประเภทมี 3 รางวัล เป็นประกาศนียบัตรประกาศ

เกียรติคุณมีกรอบ

7.3 ผู้มีสิทธิ์ได้รับรางวัล

7.3.1 สารคดี

ผู้ประพันธ์

ผู้จัดพิมพ์หรือสำนักพิมพ์

ผู้จัดทำภาพประกอบ

7.3.2 นวนิยายและกวีนิพนธ์

ผู้ประพันธ์

ผู้จัดพิมพ์หรือสำนักพิมพ์

(ระเบียบการประกวดหนังสือและใบสมัคร ปี พ.ศ.2531)

หลักเกณฑ์การประกวดหนังสือ เช่น คุณสมบัติของหนังสือที่จะส่งเข้าประกวด เกณฑ์การพิจารณาหนังสือที่จะส่งเข้าประกวด โดยเฉพาะหนังสือสำหรับเด็กนั้นจะมุ่งพิจารณาคุณค่า สาระประโยชน์ที่เด็กจะได้รับจากการอ่าน และการดำรงชีวิต การใช้สำนวนโวหาร ถ้อยคำ วิธีเรียบเรียง ความเหมาะสมแก่วัยของเด็ก ภาพประกอบ จากเกณฑ์การพิจารณาดังกล่าว ผู้ที่จะส่งหนังสือเด็กเข้าประกวดจำเป็นต้องคำนึงถึงเรื่องดังกล่าวเพื่อผลแห่งการประกวด ฉะนั้นจึงเชื่อ

ได้ว่า หนังสือสำหรับเด็กที่ส่งเข้าประกวดนั้นจะต้องผ่านการคัดเลือกกลับกรองมาแล้วจากผู้ส่ง คือสำนักพิมพ์ ผู้จัดพิมพ์ เจ้าของหรือสถาบันที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเด็ก ผู้วิจัยจึงนำหนังสือที่ส่งเข้าประกวดดังกล่าว (ปี 2530) มาศึกษาวิเคราะห์หาลักษณะที่แสดงความคิดสร้างสรรค์

การวิเคราะห์หนังสือสำหรับเด็ก

ในปัจจุบันหนังสือเด็กมีการผลิตออกมามากมายและมีความแตกต่างกันไปมากมายเช่นกัน ชมรมวรรณศิลป์ สจพ. (2522:25-27) กล่าวว่า ปัจจุบันหนังสือสำหรับเด็กมีความแตกต่างกันทั้งด้านรูปแบบและเนื้อหา ซึ่งสามารถแยกพิจารณาลักษณะเนื้อหาเป็น 3 ประเภทกว้างๆ คือ

1. ลักษณะวรรณกรรมที่ให้ความคิดสร้างสรรค์
2. ลักษณะวรรณกรรมสำหรับเด็กที่มีเนื้อหาไม่สร้างสรรค์แต่ก็ไม่ถึงกับทำลาย
3. ลักษณะวรรณกรรมที่ไม่สร้างสรรค์และมีส่วนทำลายเด็ก

ผลการวิจัยของนักวิจัยทั้งหลายในประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการวิจัยของนิสิตปริญญาโท ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับหนังสือเด็ก สรุปได้เป็น 4 แบบ (นิตา ชูโต กล่อมจิตต์ พลายเวช และ กานต์มณี ศักดิ์เจริญ 2524:67) คือการวิจัย

1. เกี่ยวกับรูปเล่ม ขนาดหนังสือ และตัวอักษร
2. เกี่ยวกับภาพ แบบ ขนาดของภาพและสี
3. เกี่ยวกับความสนใจของเด็กต่อหนังสือประเภทต่างๆ
4. เกี่ยวกับเนื้อหาของหนังสือเด็ก

ทั้ง 4 แบบนี้มีผู้ทำการวิจัยกันอย่างกว้างขวาง เป็นการวิจัยเฉพาะเรื่อง สามารถแยกกล่าวได้ดังนี้

1. การวิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องรูปเล่ม ขนาดหนังสือ และตัวอักษร มีผู้ทำวิจัยไว้เช่น เรื่อง "สัดส่วนของตัวอักษรไทยที่มีความยากง่ายในการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6" (ธงชัย หงษ์ขจร 2527:บทคัดย่อ) "การศึกษาเปรียบเทียบความเข้าใจในการอ่านหนังสือแบบเรียนชั้นประถมศึกษาที่อาศัยเครื่องชี้นำด้วยตัวอักษรแบบต่างๆ" (อริศรา ตันธนสิน 2528:บทคัดย่อ) เป็นการศึกษาการใช้เครื่องชี้นำด้วยตัวอักษรแบบตัวหนา ตัวเอน และตัวโตเน้นสาระสำคัญของเนื้อเรื่อง

2. การวิเคราะห์เกี่ยวกับภาพ แบบขนาดของภาพและสี การวิจัยในเรื่องนี้เช่น "ภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็ก" (เรวดี การพจน์ 2524:บทคัดย่อ) เป็นการศึกษา

ประวัติและวิวัฒนาการของภาพประกอบหนังสือ "การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านของนักเรียนประถมศึกษาโดยใช้แบบเรียน ซึ่งมีตำแหน่งการวางเนื้อหาและภาพประกอบต่างกัน" (สถาพร พรหมเมศร์ 2527:บทคัดย่อ) "การศึกษาพัฒนาการของแบบเรียนประกอบภาพของไทย" (เขาวนันท เชษฐรัตน์ 2523:บทคัดย่อ) เป็นการศึกษาประวัติและพัฒนาการของแบบเรียนไทย

3. การวิเคราะห์ความสนใจของเด็กต่อหนังสือประเภทต่าง ๆ การวิจัยในเรื่องนี้มีผู้วิจัยไว้เช่น "การเลือกซื้อหนังสือสำหรับเด็กของผู้ปกครองนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และประถมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยครูในเขตกรุงเทพมหานคร" (สุพร วงศ์สุนทรเลิศ 2528:บทคัดย่อ) การวิจัยเรื่อง "ทรรศนะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนรัฐบาล เขตกรุงเทพมหานคร ต่อนิตยสารการ์ตูน" (เรื่องสิริ นิชรรัตน์ 2526:บทคัดย่อ) เพื่อต้องการทราบถึงประเภทของการ์ตูนที่นักเรียนชอบอ่าน การวิจัยเรื่อง "ทัศนคติของเด็กวัย 9 ถึง 14 ปีต่อหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็กฉบับคณะกรรมการประกวดตั้งแต่ ปี พ.ศ.2524-2527" (เพ็ญประภา กฤตยานวัช 2528:บทคัดย่อ) เป็นการวิจัยทั้งด้านเนื้อหา ภาพประกอบและการใช้ภาษา

4. การวิเคราะห์เกี่ยวกับเนื้อหาของหนังสือเด็ก ลักษณะการวิเคราะห์ในเรื่องนี้ส่วนใหญ่จะดูเนื้อหาสาระประโยชน์ที่ได้ในหนังสือสำหรับเด็กนั้นเหมาะสมกับวัยหรือตรงกับระดับชั้นหรือไม่ การวิจัยในเรื่องนี้เช่น "การวิเคราะห์เนื้อหาและประเมินผลแบบเรียนวิทยาศาสตร์สำหรับนักเรียนชาวเขา ปีการศึกษา 2521" (สมบูรณ์ โพธิยะ 2521:บทคัดย่อ) เป็นการวิเคราะห์แบบเรียน "การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือสำหรับเด็กอายุ 6 ถึง 12 ปีที่พิมพ์ในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ.2515-2519" (กฤษณา ผลชีวิน 2523:บทคัดย่อ)

นอกจากงานวิจัยเฉพาะเรื่องทั้ง 4 แบบดังกล่าวแล้วยังปรากฏลักษณะการวิจัยที่รวมเรื่องทั้ง 4 แบบไว้ในการศึกษาเรื่องเดียวกันคือ ศึกษาในทุกเรื่องทุกลักษณะ เช่น งานวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์หนังสือสำหรับเด็กวัย 6-9 ปี ในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ.2520-2522" ของกรรณิการ์ นาคอยู่ (2523:บทคัดย่อ) "การวิเคราะห์หนังสือสำหรับเด็กฉบับคณะกรรมการประกวด" ของ สุนทร มีพร้อม (2522:บทคัดย่อ) "การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสืออ่านสำหรับเด็ก" โดย นิสา ชูโต กล่อมจิตต์ พลายเวช กานต์มณี ศักดิ์เจริญ (2526:บทคัดย่อ)

ลักษณะการวิจัย สามารถจำแนกได้อีก เช่น การวิจัยในเชิงปริมาณและในเชิงคุณภาพ
ลักษณะการวิจัยดังกล่าว มีดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณได้แก่ "วิเคราะห์คุณธรรมในหนังสือการ์ตูนเล่มละบาท" (กรรณิการ์ ศรีเจริญ 2525:บทคัดย่อ) เป็นการวิจัยหาประเภทของคุณธรรมและจัดอันดับคุณธรรมที่ปรากฏในหนังสือ "วิเคราะห์หนังสืออ่านสำหรับเด็กในด้านคุณธรรมเฉพาะที่พิมพ์เป็นภาษาไทย ระหว่างปี พ.ศ.2520-พ.ศ.2522" (วิจิตรา สุภากร 2523:บทคัดย่อ) เช่นเดียวกับหาปริมาณความมากน้อยของคุณธรรมที่ปรากฏในหนังสือ

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ "การวิเคราะห์หนังสือสำหรับเด็กวัย 11-14 ปีที่พิมพ์ในประเทศไทยตั้งแต่ ปี พ.ศ.2520-2522" (รัชณี แพรณมิตร 2523:บทคัดย่อ) เป็นการวิเคราะห์ด้านเนื้อหา ลักษณะรูปเล่ม และลีลาการเขียน "การวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยสำหรับเด็กฉบับคณะกรรมการประกวดตั้งแต่ปี พ.ศ.2520-2523" (วรรณิ ศิริสุนทร 2526:บทคัดย่อ)

ลักษณะการวิเคราะห์ที่ทำกันส่วนใหญ่จะวิเคราะห์รวมทั้ง 2 ลักษณะดังกล่าวแล้ว ในงานวิจัยเรื่องเดียวกัน ลักษณะการวิจัยที่รวมทั้ง 2 แบบนี้ได้แก่ "การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือสำหรับเด็กอายุ 6 ถึง 12 ปีที่พิมพ์ในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ.2515-2519" (กฤษณา ผลชีวิน 2523:บทคัดย่อ) เป็นการวิเคราะห์หาจำนวนหนังสือที่ผลิตตั้งแต่ 2515-2519 และศึกษาระดับคุณภาพของหนังสือเหล่านั้นด้วย "การศึกษามโนทัศน์ทางจริยธรรมในหนังสืออ่านสำหรับเด็กที่คณะกรรมการประกวดในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ พุทธศักราช 2515-2527" (วัชรินทร์ บรรณเกียรติ 2528:บทคัดย่อ) การวิเคราะห์เนื้อหาด้านวัฒนธรรมไทยจากหนังสือสำหรับเด็กตั้งแต่ พ.ศ.2522-พ.ศ.2524" (นุชรี ตรีโรจน์วงศ์ 2525:บทคัดย่อ)

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์หนังสือสำหรับเด็กที่ปรากฏจากกล่าวได้ว่าผลงานการวิจัยด้านเนื้อหาที่มีผู้ทำการวิจัยกันอย่างแพร่หลาย ดังตัวอย่างที่กล่าวแล้วเช่น การวิเคราะห์ด้านคุณธรรมที่ปรากฏในหนังสือ การศึกษามโนทัศน์ทางจริยธรรม การวิเคราะห์ด้านวัฒนธรรม เป็นต้น ลักษณะการวิจัยดังกล่าวผู้วิจัยถือเป็นแนวทางในการทำวิจัยฉบับนี้คือ ต้องการทราบลักษณะที่แสดงความคิดสร้างสรรค์ในหนังสือสำหรับเด็กหรือหนังสืออ่านสนุกสำหรับเด็ก

นอกจากหลักเกณฑ์และรูปแบบต่าง ๆ ของการวิเคราะห์ดังกล่าวแล้ว สิ่งหนึ่งที่ได้พบอีกจากการศึกษางานวิจัยต่าง ๆ คือ วิธีการวิเคราะห์ ซึ่งอาจแยกได้ 2 วิธีคือ

1. วิเคราะห์แบบคุณความดี หากค่าจำนวนหนังสือแต่ละเล่ม หากค่าความมากน้อยของเรื่องที่วิจัยเป็นค่าความดี หากค่าความดีออกมาเป็นค่าร้อยละ เช่น ผลงานการวิจัยของ กฤษณา ผลชีวิน (2523:62) ใช้ร้อยละแทนเป็นความดีของแต่ละหัวข้อเรื่อง

2. วิเคราะห์แบบวิธีวิจารณ์ ซึ่งมีเกณฑ์ในการวิเคราะห์ เช่น งานวิจัยเรื่อง "ความคิดเกี่ยวกับอำนาจในวรรณกรรมนิทานอีสานโดย ณรงค์ศักดิ์ ธีระวงษ์ (2529 : บทคัดย่อ) เป็นต้น

การวิเคราะห์ทั้ง 2 วิธี ต้องใช้เกณฑ์ในการวิจัยทั้งสิ้น แต่เกณฑ์ที่ใช้ันนี้อาจแตกต่างกัน เช่น ใช้เกณฑ์ที่มีผู้คิดขึ้นไว้แล้วมาวิเคราะห์หรือผู้วิจัยสร้างเกณฑ์ขึ้นเองจากหลักการ ทฤษฎี หรือแนวคิดในเรื่องที่ตนจะวิจัย